

# KPC

## Kodeks postępowania cywilnego

**teksty ustaw**  
wydanie 14

Stan prawny na 11 września 2024 r.

Wydawczyni  
Małgorzata Stańczak

Redaktorka prowadząca  
Joanna Ołówek

Tytuły umieszczone nad jednostkami redakcyjnymi  
i wyróżnione tekstem pogrubionym pochodzą  
od wydawnictwa i nie są częścią aktu normatywnego.

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2024

ISBN 978-83-8390-051-3  
14. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.  
Dział Praw Autorskich  
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33  
tel. +48 728 313 462  
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa [www.profinfo.pl](http://www.profinfo.pl)

# Spis treści

|                                                                                     |           |
|-------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania<br/>cywilnego .....</b> | <b>15</b> |
| TYTUŁ WSTĘPNY. Przepisy ogólne .....                                                | 17        |
| <b>CZĘŚĆ PIERWSZA. POSTĘPOWANIE ROZPOZNAWCZE .....</b>                              | <b>21</b> |
| <b>KSIĘGA PIERWSZA. PROCES .....</b>                                                | <b>21</b> |
| <b>TYTUŁ I. SĄD .....</b>                                                           | <b>21</b> |
| <b>DZIAŁ I. Właściwość sądu .....</b>                                               | <b>21</b> |
| Rozdział 1. Właściwość rzeczowa .....                                               | 22        |
| Oddział 1. Podstawy właściwości .....                                               | 22        |
| Oddział 2. Wartość przedmiotu sporu .....                                           | 23        |
| Rozdział 2. Właściwość miejscowa .....                                              | 25        |
| Oddział 1. Właściwość ogólna .....                                                  | 25        |
| Oddział 2. Właściwość przemienna .....                                              | 26        |
| Oddział 3. Właściwość wyłączna .....                                                | 28        |
| Oddział 4. Przepisy szczególne .....                                                | 29        |
| <b>DZIAŁ II. Skład sądu .....</b>                                                   | <b>31</b> |
| <b>DZIAŁ III. Wyłączenie sędziego .....</b>                                         | <b>32</b> |
| <b>TYTUŁ II. PROKURATOR .....</b>                                                   | <b>36</b> |
| <b>TYTUŁ III. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE .....</b>                                     | <b>37</b> |
| <b>TYTUŁ IIIA. PAŃSTWOWA INSPEKCJA PRACY .....</b>                                  | <b>38</b> |

|                                                                                                                 |           |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>TYTUŁ IIIB. POWIATOWY (MIEJSKI) RZECZNIK<br/>KONSUMENTÓW .....</b>                                           | <b>39</b> |
| <b>TYTUŁ IIIC. PODMIOTY UPRAWNIONE DO UDZIAŁU<br/>W POSTĘPOWANIU NA PODSTAWIE ODRĘBNYCH<br/>PRZEPISÓW .....</b> | <b>39</b> |
| <b>TYTUŁ IV. STRONY .....</b>                                                                                   | <b>40</b> |
| DZIAŁ I. Zdolność sądowa i procesowa .....                                                                      | 40        |
| DZIAŁ II. Współuczestnictwo w sporze .....                                                                      | 43        |
| DZIAŁ III. Interwencja główna i uboczna .....                                                                   | 44        |
| DZIAŁ IV. Przypozwanie .....                                                                                    | 46        |
| DZIAŁ V. Pełnomocnicy procesowi .....                                                                           | 46        |
| <b>TYTUŁ V. KOSZTY PROCESU .....</b>                                                                            | <b>51</b> |
| DZIAŁ I. Zwrot kosztów procesu .....                                                                            | 51        |
| DZIAŁ II. Pomoc prawna z urzędu .....                                                                           | 56        |
| <b>TYTUŁ VI. POSTĘPOWANIE .....</b>                                                                             | <b>63</b> |
| DZIAŁ I. Przepisy ogólne o czynnościach procesowych .....                                                       | 63        |
| Rozdział 1. Pisma procesowe .....                                                                               | 63        |
| Rozdział 2. Doręczenia .....                                                                                    | 71        |
| Rozdział 3. Posiedzenia sądowe .....                                                                            | 82        |
| Rozdział 4. Terminy .....                                                                                       | 91        |
| Rozdział 5. Uchybienie i przywrócenie terminu .....                                                             | 92        |
| Rozdział 6. Zawieszenie postępowania .....                                                                      | 93        |
| DZIAŁ II. Postępowanie przed sądami pierwszej instancji .....                                                   | 99        |
| Rozdział 1. Mediacja i postępowanie pojednawcze .....                                                           | 99        |
| Oddział 1. Mediacja .....                                                                                       | 99        |
| Oddział 2. Postępowanie pojednawcze .....                                                                       | 106       |
| Rozdział 2. Pozew .....                                                                                         | 107       |
| Rozdział 2a. Organizacja postępowania .....                                                                     | 115       |
| Rozdział 3. Rozprawa .....                                                                                      | 122       |
| DZIAŁ III. Dowody .....                                                                                         | 130       |
| Rozdział 1. Przedmiot i ocena dowodów .....                                                                     | 130       |

|                                                                                          |            |
|------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| Rozdział 2. Postępowanie dowodowe .....                                                  | 131        |
| Oddział 1. Przepisy ogólne .....                                                         | 131        |
| Oddział 2. Dokumenty .....                                                               | 134        |
| Oddział 3. Zeznania świadków .....                                                       | 138        |
| Oddział 4. Opinia biegłych .....                                                         | 143        |
| Oddział 5. Oględziny .....                                                               | 147        |
| Oddział 6. Przesłuchanie stron .....                                                     | 148        |
| Oddział 7. Inne środki dowodowe .....                                                    | 150        |
| Rozdział 3. Zabezpieczenie dowodów .....                                                 | 151        |
| DZIAŁ IV. Orzeczenia .....                                                               | 152        |
| Rozdział 1. Wyroki .....                                                                 | 152        |
| Oddział 1. Wydanie wyroku .....                                                          | 152        |
| Oddział 2. Natychmiastowa wykonalność wyroków .....                                      | 159        |
| Oddział 3. Wyroki zaoczne .....                                                          | 160        |
| Oddział 4. Sprostowanie, uzupełnienie i wykładnia<br>wyroków .....                       | 163        |
| Rozdział 1a. Nakazy zapłaty .....                                                        | 164        |
| Rozdział 2. Postanowienia sądu .....                                                     | 165        |
| Rozdział 3. Prawomocność orzeczeń .....                                                  | 168        |
| DZIAŁ V. Środki odwoławcze .....                                                         | 169        |
| Rozdział 1. Apelacja .....                                                               | 169        |
| Rozdział 1 <sup>1</sup> . (uchylony) .....                                               | 180        |
| Rozdział 2. Zażalenie .....                                                              | 180        |
| DZIAŁ Va. Skarga kasacyjna .....                                                         | 186        |
| DZIAŁ Vb. Skarga na orzeczenie referendarza sądowego .....                               | 193        |
| DZIAŁ VI. Wznowienie postępowania .....                                                  | 194        |
| DZIAŁ VII. (uchylony) .....                                                              | 199        |
| DZIAŁ VIII. Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem<br>prawomocnego orzeczenia ..... | 199        |
| <b>TYTUŁ VII. POSTĘPOWANIA ODRĘBNE .....</b>                                             | <b>203</b> |

|                                                                                                                                                                     |     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| DZIAŁ I. Postępowanie w sprawach małżeńskich .....                                                                                                                  | 203 |
| Rozdział 1. Przepisy ogólne .....                                                                                                                                   | 203 |
| Rozdział 2. Sprawy o rozwód i o separację .....                                                                                                                     | 205 |
| Rozdział 3. Inne sprawy .....                                                                                                                                       | 208 |
| DZIAŁ II. Postępowanie w sprawach ze stosunków między<br>rodzicami a dziećmi .....                                                                                  | 210 |
| Dział IIa. Postępowanie w sprawach gospodarczych .....                                                                                                              | 213 |
| Dział IIb. Postępowanie z udziałem konsumentów .....                                                                                                                | 218 |
| DZIAŁ III. Postępowanie w sprawach z zakresu prawa pracy<br>i ubezpieczeń społecznych .....                                                                         | 219 |
| Rozdział 1. Przepisy ogólne .....                                                                                                                                   | 219 |
| Rozdział 2. Postępowanie w sprawach z zakresu prawa<br>pracy .....                                                                                                  | 226 |
| Rozdział 3. Postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń<br>społecznych .....                                                                                      | 228 |
| DZIAŁ IV. Postępowanie w sprawach o naruszenie<br>posiadania .....                                                                                                  | 234 |
| DZIAŁ IVa. Postępowanie w sprawach z zakresu ochrony<br>konkurencji i konsumentów oraz w sprawie praktyk<br>nieuczciwie wykorzystujących przewagę kontraktową ..... | 235 |
| Rozdział 1. (uchylony) .....                                                                                                                                        | 235 |
| Rozdział 2. (uchylony) .....                                                                                                                                        | 235 |
| DZIAŁ IVb. (uchylony) .....                                                                                                                                         | 241 |
| DZIAŁ IVc. Postępowanie w sprawach z zakresu regulacji<br>energetyki .....                                                                                          | 242 |
| DZIAŁ IVd. Postępowanie w sprawach z zakresu regulacji<br>telekomunikacji i poczty .....                                                                            | 245 |
| DZIAŁ IVe. Postępowanie w sprawach z zakresu regulacji<br>transportu kolejowego .....                                                                               | 248 |
| Dział IVf. Postępowanie w sprawach z zakresu regulacji rynku<br>wodno-kanalizacyjnego .....                                                                         | 251 |

|                                                            |     |
|------------------------------------------------------------|-----|
| DZIAŁ IVg. Postępowanie w sprawach własności               |     |
| intelektualnej .....                                       | 254 |
| Rozdział 1. Przepisy ogólne .....                          | 254 |
| Rozdział 2. Zabezpieczenie środka dowodowego .....         | 256 |
| Rozdział 3. Wyjawienie lub wydanie środka                  |     |
| dowodowego .....                                           | 259 |
| Rozdział 4. Wezwanie do udzielenia informacji .....        | 261 |
| Rozdział 5. Powództwa szczególne .....                     | 264 |
| DZIAŁ V. Postępowanie nakazowe i upominawcze .....         | 267 |
| Rozdział 1. Przepisy ogólne .....                          | 267 |
| Rozdział 2. Postępowanie nakazowe .....                    | 269 |
| Rozdział 3. Postępowanie upominawcze .....                 | 272 |
| DZIAŁ VI. Postępowanie uproszczone .....                   | 273 |
| DZIAŁ VII. Europejskie postępowania w sprawach             |     |
| transgranicznych .....                                     | 277 |
| Rozdział 1. Europejskie postępowanie nakazowe .....        | 277 |
| Rozdział 2. Europejskie postępowanie w sprawie drobnych    |     |
| roszczeń .....                                             | 279 |
| DZIAŁ VIII. Postępowania elektroniczne .....               | 281 |
| Rozdział 1. Elektroniczne postępowanie upominawcze .....   | 281 |
| KSIĘGA DRUGA. POSTĘPOWANIE NIEPROCESOWE .....              | 284 |
| TYTUŁ I. PRZEPISY OGÓLNE .....                             | 284 |
| TYTUŁ II. PRZEPISY DLA POSZCZEGÓLNYCH RODZAJÓW             |     |
| SPRAW .....                                                | 293 |
| DZIAŁ I. Sprawy z zakresu prawa osobowego .....            | 293 |
| Rozdział 1. Uznanie za zmarłego i stwierdzenie zgonu ..... | 293 |
| Oddział 1. Postępowanie o uznanie za zmarłego .....        | 293 |
| Oddział 2. Postępowanie o stwierdzenie zgonu .....         | 295 |
| Oddział 3. Uchylenie postanowień orzekających uznanie      |     |
| za zmarłego lub stwierdzenie zgonu .....                   | 296 |
| Rozdział 2. Ubezwłasnowolnienie .....                      | 297 |

|                                                                                                             |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Oddział 1. Przepisy ogólne .....                                                                            | 297 |
| Oddział 2. Doradca tymczasowy .....                                                                         | 299 |
| Oddział 3. Postępowanie .....                                                                               | 300 |
| DZIAŁ Ia. Sprawy z zakresu przeciwdziałania przemocy<br>domowej .....                                       | 303 |
| DZIAŁ II. Sprawy z zakresu prawa rodzinnego, opiekuńczego<br>i kurateli .....                               | 310 |
| Rozdział 1. Sprawy małżeńskie .....                                                                         | 310 |
| Rozdział 2. Inne sprawy rodzinne oraz sprawy<br>opiekuńcze .....                                            | 313 |
| Oddział 1. Przepisy ogólne .....                                                                            | 313 |
| Oddział 2. Sprawy z zakresu stosunków między<br>rodzicami a dziećmi .....                                   | 319 |
| Oddział 3. Sprawy o przysposobienie .....                                                                   | 326 |
| Oddział 4. Sprawy z zakresu opieki .....                                                                    | 329 |
| Oddział 5. Sprawy o odebranie osoby podlegającej władzy<br>rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką ..... | 331 |
| Oddział 6. Sprawy dotyczące wykonywania kontaktów<br>z dzieckiem .....                                      | 337 |
| Rozdział 3. Sprawy z zakresu kurateli .....                                                                 | 339 |
| DZIAŁ III. Sprawy z zakresu prawa rzeczowego .....                                                          | 343 |
| Rozdział 1. Przepisy ogólne .....                                                                           | 343 |
| Rozdział 2. Stwierdzenie zasiedzenia .....                                                                  | 343 |
| Rozdział 2a. Przepadek rzeczy .....                                                                         | 344 |
| Oddział 1. Przepadek rzeczy na podstawie prawa<br>celnego .....                                             | 344 |
| Oddział 2. Przepadek pojazdów .....                                                                         | 345 |
| Rozdział 3. Zarząd związany ze współwłasnością<br>i użytkowaniem .....                                      | 346 |
| Rozdział 4. Zniesienie współwłasności .....                                                                 | 347 |

|                                                                                                                                  |     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Rozdział 5. Ustanowienie drogi koniecznej i służebności przesyłu .....                                                           | 349 |
| Rozdział 6. Postępowanie wieczystoksięgowe .....                                                                                 | 350 |
| DZIAŁ IV. Sprawy z zakresu prawa spadkowego .....                                                                                | 355 |
| Rozdział 1. Zabezpieczenie spadku, wykaz inwentarza i spis inwentarza .....                                                      | 356 |
| Rozdział 2. Przyjęcie lub odrzucenie spadku .....                                                                                | 364 |
| Rozdział 3. Ogłoszenie testamentu .....                                                                                          | 366 |
| Rozdział 4. Wyjawienie przedmiotów spadkowych .....                                                                              | 368 |
| Rozdział 5. Przesłuchanie świadków testamentu ustnego .....                                                                      | 370 |
| Rozdział 6. Sprawy dotyczące wykonawcy testamentu .....                                                                          | 371 |
| Rozdział 6a. Sprawy dotyczące zarządu sukcesyjnego .....                                                                         | 371 |
| Rozdział 7. Zarząd spadku nieobjętego .....                                                                                      | 372 |
| Rozdział 8. Stwierdzenie nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego .....                                                 | 373 |
| Rozdział 9. Dział spadku .....                                                                                                   | 378 |
| Rozdział 10. Inne sprawy spadkowe .....                                                                                          | 380 |
| DZIAŁ IVa. Sprawy z zakresu przepisów o przedsiębiorstwach państwowych i o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego ..... | 380 |
| Dział IVb. Sprawy z zakresu prawa pracy .....                                                                                    | 382 |
| DZIAŁ V. Sprawy depozytowe .....                                                                                                 | 383 |
| Rozdział 1. Złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego .....                                                           | 383 |
| Rozdział 2. Zwrot depozytu sądowego składającemu i wydanie depozytu sądowego uprawnionemu .....                                  | 386 |
| Rozdział 3. Postępowanie w sprawach o stwierdzenie likwidacji niepodjętego depozytu .....                                        | 388 |
| DZIAŁ VI. Postępowanie rejestrowe .....                                                                                          | 389 |
| KSIĘGA TRZECIA. (uchylona) .....                                                                                                 | 393 |

|                                                                                                                                             |            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| KSIEGA CZWARTA. POSTĘPOWANIE W RAZIE ZAGINIĘCIA<br>LUB ZNISZCZENIA AKT .....                                                                | 394        |
| <b>CZĘŚĆ DRUGA. POSTĘPOWANIE ZABEZPIECZAJĄCE .....</b>                                                                                      | <b>397</b> |
| <b>TYTUŁ I. PRZEPISY OGÓLNE .....</b>                                                                                                       | <b>397</b> |
| <b>TYTUŁ II. ZABEZPIECZENIE ROSZCZEŃ PIENIĘŻNYCH .....</b>                                                                                  | <b>405</b> |
| <b>TYTUŁ III. INNE WYPADKI ZABEZPIECZENIA .....</b>                                                                                         | <b>412</b> |
| <b>CZĘŚĆ TRZECIA. POSTĘPOWANIE EGZEKUCYJNE .....</b>                                                                                        | <b>419</b> |
| <b>TYTUŁ I. PRZEPISY OGÓLNE .....</b>                                                                                                       | <b>419</b> |
| DZIAŁ I. Organy egzekucyjne, ich właściwość i postępowanie<br>w ogólności .....                                                             | 419        |
| DZIAŁ II. Tytuły egzekucyjne i klauzula wykonalności .....                                                                                  | 436        |
| DZIAŁ IIa. Zaświadczenie europejskiego tytułu<br>egzekucyjnego .....                                                                        | 448        |
| DZIAŁ IIb. Stwierdzenie wykonalności europejskiego nakazu<br>zapłaty .....                                                                  | 450        |
| DZIAŁ IIc. Zaświadczenie dotyczące orzeczenia wydanego<br>w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych<br>roszczeń .....                   | 450        |
| DZIAŁ IId. Zaświadczenia dotyczące orzeczeń, ugód i innych<br>tytułów egzekucyjnych w sprawach cywilnych<br>i handlowych .....              | 451        |
| DZIAŁ IIda. Zaświadczenia dotyczące orzeczeń w sprawach<br>mażeńskich oraz w sprawach dotyczących<br>odpowiedzialności rodzicielskiej ..... | 452        |
| DZIAŁ IIe. Wyciągi z orzeczeń, ugód i innych tytułów<br>egzekucyjnych w sprawach alimentacyjnych .....                                      | 453        |
| DZIAŁ IIIf. Zaświadczenia dotyczące orzeczeń obejmujących<br>środki ochrony w sprawach cywilnych .....                                      | 454        |
| DZIAŁ III. Wszczęcie egzekucji i dalsze czynności<br>egzekucyjne .....                                                                      | 455        |
| DZIAŁ IV. Zawieszenie i umorzenie postępowania .....                                                                                        | 469        |

|                                                                                              |            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| DZIAŁ V. Ograniczenia egzekucji .....                                                        | 475        |
| DZIAŁ VI. Powództwa przeciwegzekucyjne .....                                                 | 487        |
| <b>TYTUŁ II. EGZEKUCJA ŚWIADCZEŃ PIENIĘŻNYCH .....</b>                                       | <b>489</b> |
| DZIAŁ I. Egzekucja z ruchomości .....                                                        | 489        |
| Rozdział 1. Zajęcie .....                                                                    | 489        |
| Rozdział 2. Sprzedaż .....                                                                   | 496        |
| Rozdział 3. Sprzedaż w drodze licytacji elektronicznej .....                                 | 503        |
| DZIAŁ II. Egzekucja z wynagrodzenia za pracę .....                                           | 508        |
| DZIAŁ III. Egzekucja z rachunków bankowych .....                                             | 512        |
| DZIAŁ IV. Egzekucja z innych wierzytelności .....                                            | 519        |
| DZIAŁ IVa. Egzekucja z innych praw majątkowych .....                                         | 527        |
| DZIAŁ V. Wyjawienie majątku .....                                                            | 534        |
| DZIAŁ VI. Egzekucja z nieruchomości .....                                                    | 538        |
| Rozdział 1. Przepisy wstępne .....                                                           | 538        |
| Rozdział 2. Zajęcie .....                                                                    | 538        |
| Rozdział 3. Opis i oszacowanie .....                                                         | 545        |
| Rozdział 4. Obwieszczenie o licytacji .....                                                  | 549        |
| Rozdział 5. Warunki licytacyjne .....                                                        | 552        |
| Rozdział 6. Licytacja .....                                                                  | 554        |
| Rozdział 6a. Sprzedaż nieruchomości w drodze licytacji<br>elektronicznej .....               | 558        |
| Rozdział 7. Przybicie .....                                                                  | 563        |
| Rozdział 8. Przysądzenie własności .....                                                     | 565        |
| Rozdział 9. Egzekucja z ułamkowej części nieruchomości<br>oraz użytkowania wieczystego ..... | 567        |
| DZIAŁ VIa. Uproszczona egzekucja z nieruchomości .....                                       | 570        |
| DZIAŁ VII. Egzekucja ze statków morskich .....                                               | 572        |
| DZIAŁ VIII. Podział sumy uzyskanej z egzekucji .....                                         | 574        |
| Rozdział 1. Przepisy ogólne .....                                                            | 574        |
| Rozdział 2. Podział sumy uzyskanej przez egzekucję<br>z wynagrodzenia za pracę .....         | 580        |

|                                                                                                                 |            |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| Rozdział 3. Podział sumy uzyskanej przez egzekucję z ruchomości, wierzytelności i innych praw majątkowych ..... | 582        |
| Rozdział 4. Podział sumy uzyskanej przez egzekucję z nieruchomości .....                                        | 582        |
| <b>TYTUŁ III. PRZEPISY SZCZEGÓLNE O EGZEKUCJI .....</b>                                                         | <b>585</b> |
| DZIAŁ I. Egzekucja świadczeń niepieniężnych .....                                                               | 585        |
| DZIAŁ II. Przepisy szczególne o egzekucji z udziałem Skarbu Państwa oraz przedsiębiorców .....                  | 594        |
| Rozdział 1. Przepisy ogólne .....                                                                               | 594        |
| Rozdział 2. Egzekucja przez zarząd przymusowy .....                                                             | 596        |
| Rozdział 3. Egzekucja przez sprzedaż przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego .....                            | 601        |
| DZIAŁ III. Egzekucja w celu zniesienia współwłasności nieruchomości w drodze sprzedaży publicznej .....         | 604        |
| DZIAŁ IV. (uchylony) .....                                                                                      | 605        |
| DZIAŁ V. Egzekucja świadczeń alimentacyjnych .....                                                              | 606        |
| DZIAŁ VI. (uchylony) .....                                                                                      | 608        |
| <b>CZĘŚĆ CZWARTA. PRZEPISY Z ZAKRESU MIĘDZYKRAJOWEGO POSTĘPOWANIA CYWILNEGO .....</b>                           | <b>608</b> |
| <b>KSIĘGA PIERWSZA. JURYSDYKCJA KRAJOWA .....</b>                                                               | <b>609</b> |
| <b>TYTUŁ I. PRZEPISY OGÓLNE .....</b>                                                                           | <b>609</b> |
| <b>TYTUŁ III. JURYSDYKCJA KRAJOWA W PROCESIE .....</b>                                                          | <b>611</b> |
| <b>TYTUŁ IV. JURYSDYKCJA KRAJOWA W POSTĘPOWANIU NIEPROCESOWYM .....</b>                                         | <b>616</b> |
| <b>TYTUŁ IVA. JURYSDYKCJA KRAJOWA W POSTĘPOWANIU ZABEZPIECZAJĄCYM I EGZEKUCYJNYM .....</b>                      | <b>622</b> |
| <b>KSIĘGA PIERWSZA a. IMMUNITET SĄDOWY I EGZEKUCYJNY .....</b>                                                  | <b>622</b> |
| <b>KSIĘGA DRUGA. POSTĘPOWANIE .....</b>                                                                         | <b>626</b> |
| <b>TYTUŁ I. ZDOLNOŚĆ SĄDOWA I PROCESOWA .....</b>                                                               | <b>626</b> |

|                                                       |            |
|-------------------------------------------------------|------------|
| <b>TYTUŁ II. ZABEZPIECZENIE KOSZTÓW PROCESU .....</b> | <b>626</b> |
| <b>TYTUŁ III. ZWOLNIENIE CUDZOZIEMCÓW OD KOSZTÓW</b>  |            |
| <b>SĄDOWYCH .....</b>                                 | <b>629</b> |
| <b>TYTUŁ IV. POMOC PRAWNA .....</b>                   | <b>629</b> |
| <b>TYTUŁ V. ZABEZPIECZENIE DOWODÓW .....</b>          | <b>634</b> |
| <b>TYTUŁ VI. ZAGRANICZNE DOKUMENTY URZĘDOWE .....</b> | <b>634</b> |
| <b>TYTUŁ VII. CZYNNOŚCI DOTYCZĄCE SPADKU PO</b>       |            |
| <b>CUDZOZIEMCACH .....</b>                            | <b>635</b> |
| <b>TYTUŁ VIIA. EUROPEJSKIE POŚWIADCZENIE</b>          |            |
| <b>SPADKOWE .....</b>                                 | <b>636</b> |
| <b>TYTUŁ VIII. STWIERDZENIE OBCEGO PRAWA</b>          |            |
| <b>I WZAJEMNOŚCI .....</b>                            | <b>638</b> |
| <b>TYTUŁ IX. UZASADNIENIE PRAWOMOCNYCH ORZECZEŃ</b>   |            |
| <b>I WYDAWANIE ZAŚWIADCZEŃ .....</b>                  | <b>638</b> |
| <b>TYTUŁ X. WNIOSEK O UCHYLENIE WYROKU WYDANEGO</b>   |            |
| <b>W SPRAWIE ALIMENTACYJNEJ .....</b>                 | <b>639</b> |
| <b>TYTUŁ XI. EUROPEJSKI NAKAZ ZABEZPIECZENIA NA</b>   |            |
| <b>RACHUNKU BANKOWYM .....</b>                        | <b>639</b> |
| <b>KSIĘGA TRZECIA. UZNANIE I STWIERDZENIE</b>         |            |
| <b>WYKONALNOŚCI .....</b>                             | <b>643</b> |
| <b>TYTUŁ I. UZNANIE ORZECZEŃ SĄDÓW PAŃSTW OBCYCH</b>  |            |
| <b>LUB ROZSTRZYGNIĘĆ INNYCH ORGANÓW PAŃSTW</b>        |            |
| <b>OBCYCH .....</b>                                   | <b>643</b> |
| <b>TYTUŁ II. WYKONALNOŚĆ ORZECZEŃ SĄDÓW PAŃSTW</b>    |            |
| <b>OBCYCH LUB ROZSTRZYGNIĘĆ INNYCH ORGANÓW</b>        |            |
| <b>PAŃSTW OBCYCH ORAZ UGÓD ZAWARTYCH PRZED</b>        |            |
| <b>TAKIMI SĄDAMI I ORGANAMI LUB PRZEZ NIE</b>         |            |
| <b>ZATWIERDZONYCH .....</b>                           | <b>645</b> |
| <b>TYTUŁ III. (UCHYLONY) .....</b>                    | <b>648</b> |
| <b>TYTUŁ IV. (UCHYLONY) .....</b>                     | <b>648</b> |
| <b>TYTUŁ V. (UCHYLONY) .....</b>                      | <b>648</b> |

|                                                                                                                                                                                              |            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| TYTUŁ VI. (UCHYLONY) .....                                                                                                                                                                   | 648        |
| KSIEGA CZWARTA. UZNANIE I WYKONANIE NIEKTÓRYCH<br>ORZECZEŃ SĄDÓW PAŃSTW CZŁONKOWSKICH UNII<br>EUROPEJSKIEJ ORAZ POCHODZĄCYCH Z TYCH PAŃSTW<br>UGÓD, DOKUMENTÓW URZĘDOWYCH I POROZUMIEŃ ..... | 649        |
| TYTUŁ I. PRZEPISY OGÓLNE .....                                                                                                                                                               | 649        |
| TYTUŁ II. WYKONANIE .....                                                                                                                                                                    | 651        |
| TYTUŁ III. ODMOWA UZNANIA LUB WYKONANIA .....                                                                                                                                                | 656        |
| CZĘŚĆ PIĄTA. SĄD POLUBOWNY (ARBITRAŻOWY) .....                                                                                                                                               | 657        |
| TYTUŁ I. PRZEPISY OGÓLNE .....                                                                                                                                                               | 657        |
| TYTUŁ II. ZAPIS NA SĄD POLUBOWNY .....                                                                                                                                                       | 659        |
| TYTUŁ III. SKŁAD SĄDU POLUBOWNEGO .....                                                                                                                                                      | 663        |
| TYTUŁ IV. WŁAŚCIWOŚĆ SĄDU POLUBOWNEGO .....                                                                                                                                                  | 667        |
| TYTUŁ V. POSTĘPOWANIE PRZED SĄDEM<br>POLUBOWNYM .....                                                                                                                                        | 668        |
| TYTUŁ VI. WYROK SĄDU POLUBOWNEGO I ZAKOŃCZENIE<br>POSTĘPOWANIA .....                                                                                                                         | 672        |
| TYTUŁ VII. SKARGA O UCHYLENIE WYROKU SĄDU<br>POLUBOWNEGO .....                                                                                                                               | 675        |
| TYTUŁ VIII. UZNANIE I STWIERDZENIE WYKONALNOŚCI<br>WYROKU SĄDU POLUBOWNEGO LUB UGODY PRZED<br>NIM ZAWARTEJ .....                                                                             | 678        |
| <b>Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Przepisy wprowadzające</b>                                                                                                                           |            |
| <b>Kodeks postępowania cywilnego .....</b>                                                                                                                                                   | <b>683</b> |
| Rozdział 1. Przepisy ogólne .....                                                                                                                                                            | 685        |
| Rozdział 2. Zmiany w przepisach obowiązujących .....                                                                                                                                         | 689        |
| Rozdział 3. Przepisy przechodnie .....                                                                                                                                                       | 690        |
| <b>Skorowidz przedmiotowy do Kodeksu postępowania cywilnego .....</b>                                                                                                                        | <b>693</b> |

# USTAWA

z dnia 17 listopada 1964 r.

## KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO<sup>1</sup>

(tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1550; zm.: Dz.U. z 2023 r. poz. 1606, poz. 1615, poz. 1667, poz. 1860; z 2024 r. *poz. 858, poz. 859, poz. 863; poz. 1222, poz. 1237*)

---

<sup>1</sup> Niniejsza ustawa w zakresie swojej regulacji wdraża dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2020/1828 z dnia 25 listopada 2020 r. w sprawie powództw przedstawicielskich wytaczanych w celu ochrony zbiorowych interesów konsumentów i uchylającą dyrektywę 2009/22/WE (Dz.Urz. UE L 409 z 04.12.2020, s. 1, Dz.Urz. UE L 265 z 12.10.2022, s. 1, Dz.Urz. UE L 277 z 27.10.2022, s. 1, Dz.Urz. UE L 135 z 23.05.2023, s. 1 oraz Dz.Urz. UE L 2023/2854 z 22.12.2023).

-----  
Odnośnik nr 1 dodany przez art. 3 ustawy z 24 lipca 2024 r. (Dz.U. poz. 1237) zmieniającej niniejszą ustawę z dniem 29 sierpnia 2024 r.



# TYTUŁ WSTĘPNY

## PRZEPISY OGÓLNE

### Sprawa cywilna

**Art. 1.<sup>2</sup>** Kodeks postępowania cywilnego normuje postępowanie sądowe w sprawach ze stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy, jak również w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych oraz w innych sprawach, do których przepisy tego Kodeksu stosuje się z mocy ustaw szczególnych (sprawy cywilne).

---

<sup>2</sup> Art. 1, rozumiany w ten sposób, iż w zakresie pojęcia „sprawy cywilnej” nie mogą się mieścić roszczenia dotyczące zobowiązań pieniężnych, których źródło stanowi decyzja administracyjna, został uznany za niezgodny z art. 45 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 10 lipca 2000 r. (Dz.U. Nr 55, poz. 665) z dniem 17 lipca 2000 r.

Art. 1 częściowo został uznany za niezgodny z art. 194 ust. 1 zdanie pierwsze w związku z art. 10 Konstytucji RP, przez pkt 1 wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 11 września 2017 r., K 10/17 (Dz.U. poz. 1727) z dniem 11 września 2017 r. Zgodnie z tym wyrokiem wymieniony wyżej przepis traci moc w zakresie, w jakim dotyczy zagadnienia oceny prawidłowości procedury wyboru sędziego Trybunału Konstytucyjnego.

Art. 1 częściowo został uznany za niezgodny z art. 194 ust. 2 w związku z art. 10 Konstytucji RP oraz z art. 144 ust. 3 pkt 21 w związku z art. 10 Konstytucji RP, przez pkt 2 wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 11 września 2017 r., K 10/17 (Dz.U. poz. 1727) z dniem 11 września 2017 r. Zgodnie z tym wyrokiem wymieniony wyżej przepis traci moc w zakresie, w jakim dotyczy zagadnienia oceny prawidłowości procedury przedstawienia kandydatów na stanowisko Prezesa oraz Wiceprezesa Trybunału Konstytucyjnego przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Trybunału Konstytucyjnego i powołania ich przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

**Droga sądowa**

**Art. 2.** § 1. Do rozpoznawania spraw cywilnych powołane są sądy powszechne, o ile sprawy te nie należą do właściwości sądów szczególnych, oraz Sąd Najwyższy.

§ 1a–2. (*uchylone*)

§ 3. Nie są rozpoznawane w postępowaniu sądowym sprawy cywilne, jeżeli przepisy szczególne przekazują je do właściwości innych organów.

**Zasada prawdy materialnej**

**Art. 3.** Strony i uczestnicy postępowania obowiązani są dokonywać czynności procesowych zgodnie z dobrymi obyczajami, dawać wyjaśnienia co do okoliczności sprawy zgodnie z prawdą i bez zatajania czegokolwiek oraz przedstawiać dowody.

**Art. 4.** (*uchylony*)

**Nadużycie prawa procesowego**

**Art. 4<sup>1</sup>.** Z uprawnienia przewidzianego w przepisach postępowania stronom i uczestnikom postępowania nie wolno czynić użytku niezgodnego z celem, dla którego je ustanowiono (nadużycie prawa procesowego).

**Udzielanie pouczeń**

**Art. 5.** W razie uzasadnionej potrzeby sąd może udzielić stronom i uczestnikom postępowania występującym w sprawie bez adwokata, radcy prawnego, rzecznika patentowego lub radcy Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych.

**Zasada szybkości**

**Art. 6.** § 1. Sąd powinien przeciwdziałać przewlekaniu postępowania i dążyć do tego, aby rozstrzygnięcie nastąpiło na pierwszym posiedzeniu, jeżeli jest to możliwe bez szkody dla wyjaśnienia sprawy.

§ 2. Strony i uczestnicy postępowania obowiązani są przytaczać wszystkie fakty i dowody bez zwłoki, aby postępowanie mogło być przeprowadzone sprawnie i szybko.

**Udział prokuratora w postępowaniu cywilnym**

**Art. 7.** Prokurator może żądać wszczęcia postępowania w każdej sprawie, jak również wziąć udział w każdym toczącym się już postępowaniu, jeżeli według jego oceny wymaga tego ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego. W sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego prokurator może wytaczać powództwa tylko w wypadkach wskazanych w ustawie.

**Udział organizacji pozarządowych w procesie cywilnym**

**Art. 8.** Organizacje pozarządowe, których zadanie statutowe nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej, mogą dla ochrony praw obywateli, w wypadkach przewidzianych w ustawie, wszcząć postępowanie oraz wziąć udział w toczącym się postępowaniu.

**Zasada jawności postępowania; dostęp do akt sprawy**

**Art. 9. § 1.**<sup>3</sup> Rozpoznawanie spraw odbywa się jawnie, chyba że przepis szczególnie stanowi inaczej. Strony i uczestnicy postępowania mają prawo przeglądać akta sprawy i otrzymywać odpisy, kopie lub wyciągi z tych akt.

§ 1<sup>1</sup>.<sup>4</sup> Przeglądanie akt sprawy oraz udostępnianie stronom i uczestnikom postępowania odpisów, kopii lub wyciągów z akt sprawy może się odbywać za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego postępowanie sądowe, zwanego dalej „systemem teleinformatycznym”, albo systemu teleinformatycznego, o którym mowa w art. 53e § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2023 r. poz. 217, z późn. zm.), zwanego dalej „portalem informacyjnym”.

§ 2. Strony i uczestnicy postępowania mają prawo do otrzymania z akt sprawy zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku, chyba że protokół został sporządzony wyłącznie pisemnie. Przewodniczący wydaje z akt sprawy zapis dźwięku, jeżeli wydaniu zapisu obrazu i dźwięku sprzeciwia się ważny interes publiczny lub prywatny.

---

<sup>3</sup> Art. 9 § 1 zmieniony przez art. 1 pkt 1 lit. a ustawy z 7 lipca 2023 r. (Dz.U. poz. 1860) zmieniającej nin. ustawę z dniem 14 marca 2024 r.

<sup>4</sup> Art. 9 § 1<sup>1</sup> dodany przez art. 1 pkt 1 lit. b ustawy z 7 lipca 2023 r. (Dz.U. poz. 1860) zmieniającej nin. ustawę z dniem 14 marca 2024 r.

§ 3. Jeżeli posiedzenie odbyło się przy drzwiach zamkniętych strony i uczestnicy postępowania mają prawo do otrzymania z akt sprawy jedynie zapisu dźwięku.

#### **Prawo do prywatnej rejestracji czynności sądu za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk**

**Art. 9<sup>1</sup>.** § 1. Nie jest wymagane zezwolenie sądu na utrwalanie przez strony lub uczestników postępowania przebiegu posiedzeń i innych czynności sądowych, przy których są obecni, za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk.

§ 2. Strony i uczestnicy postępowania uprzedzają sąd o zamiarze utrwalenia przebiegu posiedzenia lub innej czynności sądowej za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk.

§ 3. Sąd zakazuje stronie lub uczestnikowi postępowania utrwalenia przebiegu posiedzenia lub innej czynności sądowej za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk, jeżeli posiedzenie lub jego część odbywa się przy drzwiach zamkniętych lub sprzeciwia się temu względ na prawidłowość postępowania.

#### **Uгода sądowa**

**Art. 10.** W sprawach, w których zawarcie ugody jest dopuszczalne, sąd dąży w każdym stanie postępowania do ich ugodowego załatwienia, w szczególności przez nakłanianie stron do mediacji.

#### **Moc wiążąca wyroków karnych w postępowaniu cywilnym**

**Art. 11.** Ustalenia wydanego w postępowaniu karnym prawomocnego wyroku skazującego co do popełnienia przestępstwa wiążą sąd w postępowaniu cywilnym. Jednakże osoba, która nie była oskarżona, może powoływać się w postępowaniu cywilnym na wszelkie okoliczności wyłączające lub ograniczające jej odpowiedzialność cywilną.

#### **Roszczenie adhezyjne**

**Art. 12.** Roszczenia majątkowe wynikające z przestępstwa mogą być dochodzone w postępowaniu cywilnym albo w wypadkach w ustawie przewidzianych w postępowaniu karnym.

**Tryby i rodzaje postępowania**

**Art. 13. § 1.** Sąd rozpoznaje sprawy w procesie, chyba że ustawa stanowi inaczej. W wypadkach przewidzianych w ustawie sąd rozpoznaje sprawy według przepisów o postępowaniach odrębnych.

§ 2. Przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych w niniejszym kodeksie, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej.

**Art. 14.** (*uchylony*)

## **CZĘŚĆ PIERWSZA POSTĘPOWANIE ROZPOZNAWCZE**

### **KSIĘGA PIERWSZA PROCES**

#### **TYTUŁ I SĄD**

##### **DZIAŁ I Właściwość sądu**

###### **Przepis wstępny**

**Perpetuatio fori**

**Art. 15. § 1.** Sąd właściwy w chwili wniesienia pozwu pozostaje właściwy aż do ukończenia postępowania, choćby podstawy właściwości zmieniły się w toku sprawy.

§ 2. Sąd nie może uznać, że jest niewłaściwy, jeżeli w toku postępowania stał się właściwy.

Rozdział 1  
**Właściwość rzeczowa**

Oddział 1  
**Podstawy właściwości**

**Właściwość sądu rejonowego**

**Art. 16.** § 1. Sądy rejonowe rozpoznają wszystkie sprawy z wyjątkiem spraw, dla których zastrzeżona jest właściwość sądów okręgowych.

§ 2. (*uchylony*)

**Właściwość sądu okręgowego**

**Art. 17.** Do właściwości sądów okręgowych należą sprawy:

- 1) o prawa niemajątkowe i łącznie z nimi dochodzone roszczenia majątkowe oprócz spraw o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka, o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa oraz o rozwiązanie przysposobienia;
- 2) (*uchylony*)
- 3) o roszczenia wynikające z Prawa prasowego;
- 4) o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu sporu przewyższa sto tysięcy złotych, oprócz spraw o alimenty, o naruszenie posiadania, o ustanowienie rozdzielnosci majątkowej między małżonkami oraz spraw rozpoznawanych w elektronicznym postępowaniu upominawczym;
- 4<sup>1)</sup> o wydanie orzeczenia zastępującego uchwałę o podziale spółdzielni;
- 4<sup>2)</sup> o uchylenie, stwierdzenie nieważności albo o ustalenie istnienia lub nieistnienia uchwał organów osób prawnych lub jednostek organizacyjnych niebędących osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną;
- 4<sup>3)</sup> (*uchylony*)
- 4<sup>4)</sup> o odszkodowanie z tytułu szkody wyrządzonej przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem;
- 4<sup>5)</sup> o roszczenia wynikające z naruszenia praw przysługujących na mocy przepisów o ochronie danych osobowych.
- 5–6) (*uchylone*)

**Przekazanie sprawy sądowi okręgowemu**

**Art. 18. § 1.** Jeżeli przy rozpoznawaniu sprawy w sądzie rejonowym powstanie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, sąd ten może przekazać sprawę do rozpoznania sądowi okręgowemu. Postanowienie o przekazaniu sprawy wymaga uzasadnienia.

§ 2. Przed pierwszym posiedzeniem wyznaczonym na rozprawę sąd okręgowy może odmówić przyjęcia sprawy do rozpoznania i zwrócić ją sądowi rejonowemu, jeżeli uzna, że poważne wątpliwości nie zachodzą. Postanowienie zapada w składzie trzech sędziów i wymaga uzasadnienia. Ponowne przekazanie tej samej sprawy przez sąd rejonowy jest dopuszczalne.

## Oddział 2

**Wartość przedmiotu sporu****Wartość przedmiotu sporu w sprawach majątkowych**

**Art. 19. § 1.** W sprawach o roszczenia pieniężne, zgłoszone choćby w zamian innego przedmiotu, podana kwota pieniężna stanowi wartość przedmiotu sporu.

§ 2. W innych sprawach majątkowych powód obowiązany jest oznaczyć w pozwie kwotą pieniężną wartość przedmiotu sporu, uwzględniając postanowienia zawarte w artykułach poniższych.

**Roszczenia akcesoryjne**

**Art. 20.** Do wartości przedmiotu sporu nie wlicza się odsetek, pożytków i kosztów, żądanych obok roszczenia głównego.

**Kumulacja roszczeń cywilnoprawnych**

**Art. 21.** Jeżeli powód dochodzi pozwem kilku roszczeń, zlicza się ich wartość.

**Wartość przedmiotu sporu w sprawach o świadczenia powtarzające się**

**Art. 22.** W sprawach o prawo do świadczeń powtarzających się wartość przedmiotu sporu stanowi suma świadczeń za jeden rok, a jeżeli świadczenia trwają krócej niż rok – za cały czas ich trwania.

**Wartość przedmiotu sporu w sprawach najmu lub dzierżawy**

**Art. 23.** W sprawach o istnienie, unieważnienie albo rozwiązanie umowy najmu lub dzierżawy, o wydanie albo odebranie przedmiotu najmu lub dzierżawy, wartość przedmiotu sporu stanowi przy umowach zawartych na czas oznaczony – suma czynszu za czas sporny, lecz nie więcej niż za rok; przy umowach zawartych na czas nieoznaczony – suma czynszu za okres trzech miesięcy.

**Wartość przedmiotu sporu w sprawach pracowniczych**

**Art. 23<sup>1</sup>.** W sprawach o roszczenia pracowników dotyczące nawiązania, istnienia lub rozwiązania stosunku pracy wartość przedmiotu sporu stanowi, przy umowach na czas określony – suma wynagrodzenia za pracę za okres sporny, lecz nie więcej niż za rok, a przy umowach na czas nieokreślony – za okres jednego roku.

**Wartość przedmiotu sporu w sprawach o wydanie nieruchomości**

**Art. 23<sup>2</sup>.** W sprawach o wydanie nieruchomości posiadanej bez tytułu prawnego lub na podstawie tytułu innego niż najem lub dzierżawa wartość przedmiotu sporu oblicza się przyjmując, stosownie do rodzaju nieruchomości i sposobu korzystania z niej, podaną przez powoda sumę odpowiadającą trzymiesięcznemu czynszowi najmu lub dzierżawy należnemu od danego rodzaju nieruchomości.

**Wartość przedmiotu sporu w sprawach o zabezpieczenie, zastaw, hipotekę**

**Art. 24.** W sprawach o zabezpieczenie, zastaw lub hipotekę wartość przedmiotu sporu stanowi suma wierzytelności. Jeżeli jednak przedmiot zabezpieczenia lub zastawu ma mniejszą wartość niż wierzytelność, rozstrzyga wartość mniejsza.

**Sprawdzenie wartości przedmiotu sporu**

**Art. 25. § 1.** Sąd może sprawdzić wartość przedmiotu sporu oznaczoną przez powoda i zarządzić w tym celu dochodzenie.

§ 2. Po doręczeniu pozwu sprawdzenie nastąpić może jedynie na zarzut pozwanego, zgłoszony przed wdaniem się w spór co do istoty sprawy.

§ 3. Jeżeli sąd w wyniku sprawdzenia wartości przedmiotu sporu uzna się za niewłaściwy, przekaże sprawę sądowi właściwemu; jeżeli jest kilka sądów właściwych – przekaże temu z nich, który wskaże powód.

#### **Niedopuszczalność ponownego badania wartości przedmiotu sporu**

**Art. 26.** Po ustaleniu w myśl artykułu poprzedzającego, wartość przedmiotu sporu nie podlega ponownemu badaniu w dalszym toku postępowania.

## **Rozdział 2 Właściwość miejscowa**

### **Oddział 1 Właściwość ogólna**

#### **Actor sequitur forum rei**

**Art. 27. § 1.** Powództwo wytacza się przed sąd pierwszej instancji, w którego okręgu pozwany ma miejsce zamieszkania.

§ 2. Miejsce zamieszkania określa się według przepisów kodeksu cywilnego.

#### **Właściwość według miejsca pobytu pozwanego**

**Art. 28.** Jeżeli pozwany nie ma miejsca zamieszkania w Polsce, ogólną właściwość oznacza się według miejsca jego pobytu w Polsce, a gdy nie jest ono znane lub nie leży w Polsce – według ostatniego miejsca zamieszkania pozwanego w Polsce.

#### **Właściwość miejscowa sądu w postępowaniu cywilnym w sprawach przeciwko Skarbowi Państwa**

**Art. 29.** Powództwo przeciwko Skarbowi Państwa wytacza się według siedziby państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie.

#### **Właściwość w sprawach przeciwko osobom prawnym i innym podmiotom**

**Art. 30.** Powództwo przeciwko osobie prawnej lub innemu podmiotowi niebędącemu osobą fizyczną wytacza się według miejsca ich siedziby.

## Oddział 2

### Właściwość przemienna

#### **Definicja właściwości przemiennej**

**Art. 31. § 1.** Powództwo w sprawach objętych przepisami oddziału niniejszego wytoczyć można bądź według przepisów o właściwości ogólnej, bądź przed sąd oznaczony w przepisach poniższych.

§ 2. Przepisów niniejszego oddziału nie stosuje się w sprawach przeciwko konsumentom.

#### **Właściwość w sprawach o alimenty, ustalenie ojcostwa**

**Art. 32.** Powództwo o roszczenie alimentacyjne oraz o ustalenie pochodzenia dziecka i związane z tym roszczenia wytoczyć można według miejsca zamieszkania osoby uprawnionej.

#### **Właściwość w sprawach przeciwko przedsiębiorcy**

**Art. 33.** Powództwo o roszczenie majątkowe przeciwko przedsiębiorcy można wytoczyć przed sąd, w którego okręgu znajduje się zakład główny lub oddział, jeżeli roszczenie pozostaje w związku z działalnością tego zakładu lub oddziału.

#### **Właściwość w sprawach ze sporów wynikających z umów**

**Art. 34. § 1.** Powództwo o zawarcie umowy, ustalenie jej treści, o zmianę umowy oraz o ustalenie istnienia umowy, o jej wykonanie, rozwiązanie lub unieważnienie, a także o odszkodowanie z powodu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy można wytoczyć przed sąd miejsca jej wykonania.

§ 2. Za miejsce wykonania umowy uważa się miejsce spełnienia świadczenia charakterystycznego dla umów danego rodzaju, w szczególności w przypadku:

- 1) sprzedaży rzeczy ruchomych – miejsce, do którego rzeczy te zgodnie z umową zostały lub miały zostać dostarczone;
- 2) świadczenia usług – miejsce, w którym usługi zgodnie z umową były lub miały być świadczone.

§ 3. W przypadku wątpliwości miejsce wykonania umowy powinno być stwierdzone dokumentem.

**Właściwość w sprawach z deliktów**

**Art. 35.** Powództwo o roszczenie z czynu niedozwolonego wytoczyć można przed sąd, w którego okręgu nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę.

**Właściwość w sprawach o ochronę dóbr osobistych naruszonych przy wykorzystaniu środków masowego przekazu**

**Art. 35<sup>1</sup>.** Powództwo o ochronę dóbr osobistych naruszonych przy wykorzystaniu środków masowego przekazu można wytoczyć przed sąd właściwy dla miejsca zamieszkania albo siedziby powoda.

**Właściwość w sprawach o należność pełnomocnika**

**Art. 36.** Powództwo o zapłatę należności za prowadzenie sprawy wytoczyć można przed sąd miejsca, gdzie pełnomocnik procesowy sprawę prowadził.

**Właściwość w sprawach o roszczenie z najmu lub dzierżawy nieruchomości**

**Art. 37.** Powództwo o roszczenie ze stosunku najmu lub dzierżawy nieruchomości wytoczyć można przed sąd miejsca położenia nieruchomości.

**Właściwość w sprawach z weksla i czeku**

**Art. 37<sup>1</sup>. § 1.** Powództwo przeciwko zobowiązanemu z weksla lub czeku można wytoczyć przed sąd miejsca płatności.

§ 2. Kilku zobowiązanych z weksla lub czeku można łącznie pozwać przed sąd miejsca płatności lub sąd właściwości ogólnej dla akceptanta albo wystawcy weksla własnego lub czeku.

**Właściwości w sprawach o roszczenie z czynności bankowej**

**Art. 37<sup>2</sup>. § 1.** Powództwo o roszczenie wynikające z czynności bankowej przeciwko bankowi, innej jednostce organizacyjnej uprawnionej do wykonywania czynności bankowych lub ich następcom prawnym można wytoczyć przed sąd właściwy dla miejsca zamieszkania albo siedziby powoda.

§ 2. Przepis § 1 stosuje się także do powództwa przeciwko bankowi hipotecznemu lub jego następcy prawnemu o roszczenie wynikające z czynności banku hipotecznego.

### Oddział 3 Właściwość wyłączna

#### **Właściwość w sprawach o własność lub inne prawa rzeczowe na nieruchomości**

**Art. 38. § 1.** Powództwo o:

- 1) własność lub inne prawa rzeczowe na nieruchomości,
- 2) posiadanie nieruchomości,
- 3) roszczenia wynikające z art. 231 Kodeksu cywilnego,
- 4) roszczenia wynikające z art. 224–228 i art. 230 Kodeksu cywilnego, o ile są związane z nieruchomością

– wytacza się wyłącznie przed sąd miejsca położenia nieruchomości, przy czym jeżeli przedmiotem sporu jest służebność gruntowa, właściwość oznacza się według położenia nieruchomości obciążonej.

§ 2. Właściwość powyższa rozciąga się na roszczenia osobiste związane z prawami rzeczowymi i dochodzone łącznie z nimi przeciwko temu samemu pozwanemu.

§ 3. Sąd właściwy może na zgodny wniosek stron przekazać sprawę innemu sądowi równorzędnemu, jeżeli przemawiają za tym względy celowości.

#### **Właściwość w sprawach spadkowych**

**Art. 39.** Powództwo z tytułu dziedziczenia, zachowku, jak również z tytułu zapisu, polecenia oraz innych rozrządzeń testamentowych wytacza się wyłącznie przed sąd ostatniego miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy, a jeżeli miejsca jego zwykłego pobytu w Polsce nie da się ustalić, przed sąd miejsca, w którym znajduje się majątek spadkowy lub jego część.

#### **Właściwość w sprawach ze stosunku członkostwa**

**Art. 40.** Powództwo ze stosunku członkostwa spółdzielni, spółki lub stowarzyszenia wytacza się wyłącznie według miejsca ich siedziby.

#### **Właściwość w sprawach małżeńskich**

**Art. 41.** Powództwo ze stosunku małżeństwa wytacza się wyłącznie przed sąd, w którego okręgu małżonkowie mieli ostatnie miejsce zamieszkania, jeżeli choć jedno z nich w okręgu tym jeszcze ma miejsce zamieszkania lub zwykłego pobytu. Z braku takiej podstawy wyłącznie właściwy jest sąd miejsca zamiesz-

kania strony pozwanej, a jeżeli i tej podstawy nie ma – sąd miejsca zamieszkania powoda.

#### **Właściwość w sprawach między rodzicami a dziećmi oraz między przysposabiającymi a przysposobionymi**

**Art. 42.** Powództwo ze stosunku między rodzicami a dziećmi oraz między przysposabiającym a przysposobionym wytacza się wyłącznie przed sąd miejsca zamieszkania powoda, jeżeli brak jest podstaw do wytoczenia powództwa według przepisów o właściwości ogólnej.

### **Oddział 4 Przepisy szczególne**

#### **Wybór sądu w przypadku właściwości kilku sądów**

**Art. 43. § 1.** Jeżeli uzasadniona jest właściwość kilku sądów albo jeżeli powództwo wytacza się przeciwko kilku osobom, dla których według przepisów o właściwości ogólnej właściwe są różne sądy, wybór między tymi sądami należy do powoda.

§ 2. To samo dotyczy wypadku, gdy nieruchomość, której położenie jest podstawą oznaczenia właściwości sądu, jest położona w kilku okręgach sądowych.

#### **Wyznaczenie sądu przez sąd przełożony**

**Art. 44. § 1.** Jeżeli sąd właściwy nie może z powodu przeszkody rozpoznać sprawy lub podjąć innej czynności, sąd nad nim przełożony wyznaczy inny sąd równorzędny.

§ 2. O wyznaczenie innego sądu równorzędnego występuje sąd właściwy.

#### **Przekazanie sprawy innemu sądowi przez Sąd Najwyższy**

**Art. 44<sup>1</sup>. § 1.** Sąd Najwyższy może przekazać sprawę do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu z sądem występującym, jeżeli wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości, w szczególności względ na społeczne postrzeganie sądu jako organu bezstronnego.

§ 2. O przekazanie sprawy może wystąpić sąd właściwy.

**Obowiązki sądu, z którego działalnością związane jest dochodzone roszczenie**

**Art. 44<sup>2</sup>.** Jeżeli stroną jest Skarb Państwa, a państwową jednostką organizacyjną, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie, jest sąd:

- 1) właściwy do rozpoznania sprawy – sąd ten z urzędu przedstawia akta sprawy sądowi nad nim przełożonemu, który przekazuje sprawę innemu sądowi równorzędnemu z sądem przedstawiającym;
- 2) przełożony nad sądem właściwym do rozpoznania sprawy – sąd właściwy do rozpoznania sprawy z urzędu przedstawia akta sprawy temu sądowi przełożonemu, który przekazuje sprawę innemu sądowi równorzędnemu z sądem przedstawiającym, mającemu siedzibę poza obszarem właściwości sądu przekazującego.

**Oznaczenie sądu przez Sąd Najwyższy**

**Art. 45. § 1.** Jeżeli na podstawie przepisów kodeksu nie można w świetle okoliczności sprawy ustalić właściwości miejscowej, Sąd Najwyższy oznaczy sąd, przed który należy wytoczyć powództwo.

§ 2. O oznaczenie sądu, przed który należy wytoczyć powództwo, występuje sąd, do którego wpłynął pozew.

**Prorogatio fori**

**Art. 46. § 1.** Strony mogą umówić się na piśmie o poddanie sądowi pierwszej instancji, który według ustawy nie jest miejscowo właściwy, sporu już wynikłego lub sporów mogących w przyszłości wyniknąć z oznaczonego stosunku prawnego. Sąd ten będzie wówczas wyłącznie właściwy, jeżeli strony nie postanowiły inaczej lub jeżeli powód nie złożył pozwu w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Strony mogą również ograniczyć umową pisemną prawo wyboru powoda pomiędzy kilku sądami właściwymi dla takich sporów.

§ 2. Strony nie mogą jednak zmieniać właściwości wyłącznej.

## DZIAŁ II

### Skład sądu

#### Skład sądu pierwszej instancji

**Art. 47. § 1.** W pierwszej instancji sąd rozpoznaje sprawy w składzie jednego sędziego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

§ 2. W pierwszej instancji sąd w składzie jednego sędziego jako przewodniczącego i dwóch ławników rozpoznaje sprawy:

- 1) z zakresu prawa pracy o:
  - a) ustalenie istnienia, nawiązanie lub wygaśnięcie stosunku pracy, o uznanie bezskuteczności wypowiedzenia stosunku pracy, o przywrócenie do pracy i przywrócenie poprzednich warunków pracy lub płacy oraz łącznie z nimi dochodzone roszczenia i o odszkodowanie w przypadku nieuzasadnionego lub naruszającego przepisy wypowiedzenia oraz rozwiązywania stosunku pracy,
  - b) naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu i o roszczenia z tym związane,
  - c) odszkodowanie lub zadośćuczynienie w wyniku stosowania mobbingu;
- 2) ze stosunków rodzinnych o:
  - a) rozwód,
  - b) separację,
  - c) ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa,
  - d) rozwiązywanie przysposobienia.

§ 3. Postanowienia poza rozprawą wydaje sąd w składzie jednego sędziego.

§ 3<sup>1</sup>. Zarządzenia wydaje przewodniczący.

§ 3<sup>2</sup>. W sprawach rozpoznawanych w składzie jednego sędziego sędzia ten ma prawa i obowiązki przewodniczącego.

§ 4. Prezes sądu może zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów, jeżeli uzna to za wskazane ze względu na szczególną zawiłość lub precedensowy charakter sprawy.

#### Kompetencje referendarza

**Art. 47<sup>1</sup>.** Referendarz sądowy może wykonywać czynności w postępowaniu cywilnym w przypadkach wskazanych w ustawie. W zakresie powierzonych

mu czynności referendarz sądowy ma, zależnie od rodzaju podejmowanej czynności, prawa i obowiązki sądu albo przewodniczącego.

#### **Wydawanie zarządzeń przez asystenta sędziego**

**Art. 47<sup>2</sup>. § 1.** W zakresie czynności przewodniczącego zarządzenia może również wydawać asystent sędziego, z wyjątkiem zarządzenia o zwrocie pisma procesowego, w tym pozwu. W każdym przypadku przewodniczący może uchylić lub zmienić zarządzenie asystenta.

§ 2. W terminie tygodnia od dnia doręczenia stronie zarządzenia asystenta sędziego o wezwaniu do uiszczenia opłaty, z pouczeniem o terminie i sposobie wniesienia zastrzeżenia, strona może wnieść zastrzeżenie do zarządzenia asystenta sędziego o wezwaniu do uiszczenia opłaty. Zastrzeżenie powinno zawierać wskazanie zaskarżonego zarządzenia. Zastrzeżenie nie wymaga uzasadnienia.

§ 3. W razie wniesienia zastrzeżenia zarządzenie asystenta sędziego o wezwaniu do uiszczenia opłaty traci moc. Zastrzeżenie wniesione po upływie terminu lub niespełniające warunków formalnych pisma procesowego nie wywołuje skutków i pozostawia się je bez rozpoznania, bez wzywania do jego poprawienia lub uzupełnienia. W takim przypadku przewodniczący z urzędu bada prawidłowość zarządzenia asystenta sędziego.

### **DZIAŁ III**

#### **Wyłączenie sędziego**

#### **Iudex inabilis – wyłączenie sędziego w postępowaniu cywilnym z mocy ustawy**

**Art. 48. § 1.** Sędzia jest wyłączony z mocy samej ustawy:

- 1) w sprawach, w których jest stroną lub pozostaje z jedną ze stron w takim stosunku prawnym, że wynik sprawy oddziałuje na jego prawa lub obowiązki;
- 2) w sprawach swego małżonka, krewnych lub powinowatych w linii prostej, krewnych bocznych do czwartego stopnia i powinowatych bocznych do drugiego stopnia;
- 3) w sprawach osób związanych z nim z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli;

- 4) w sprawach, w których był lub jest jeszcze pełnomocnikiem albo był radcą prawnym jednej ze stron;
- 5) <sup>5</sup> w sprawach, w których w instancji niższej brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia, jako też w sprawach o ważność aktu prawnego z jego udziałem sporządzonego lub przez niego rozpoznanego oraz w sprawach, w których występował jako prokurator;
- 6) w sprawach o odszkodowanie z tytułu szkody wyrządzonej przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem, jeżeli brał udział w wydaniu tego orzeczenia.

§ 2. Powody wyłączenia trwają także po ustaniu uzasadniającego je małżeństwa, przysposobienia, opieki lub kurateli.

§ 3. Sędzia, który brał udział w wydaniu orzeczenia objętego skargą o wznowienie lub skargą nadzwyczajną, nie może orzekać co do tej skargi.

#### **Wyznaczenie innego równoważnego sądu do rozpoznania sprawy w następstwie wyłączenia sędziego**

**Art. 48<sup>1</sup>.** W przypadku wyłączenia sędziego na podstawie art. 48 § 1 pkt 1–4 sąd występuje do sądu nad nim przełożonego o wyznaczenie innego sądu do rozpoznania sprawy, a sąd przełożony wyznacza inny równorzędny sąd.

#### **Iudex suspectus – wyłączenie sędziego w postępowaniu cywilnym na wniosek**

**Art. 49. § 1.** <sup>6</sup> Niezależnie od przyczyn wymienionych w art. 48, sąd wyłącza sędziego na jego żądanie lub na wniosek strony, jeżeli istnieje okoliczność

<sup>5</sup> Art. 48 § 1 pkt 5 w związku art. 401 pkt 1 i art. 379 pkt 4 w zakresie, w jakim ogranicza wyłączenie sędziego z mocy samej ustawy tylko do spraw, w których rozstrzyganiu brał udział w instancji bezpośrednio niższej, został uznany za niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 20 lipca 2004 r. (Dz.U. Nr 169, poz. 1783) z dniem 30 lipca 2004 r.

<sup>6</sup> Art. 49 § 1 częściowo został uznany za niezgodny z art. 179 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 2 czerwca 2020 r., P 13/19 (Dz.U. poz. 1017) z dniem 9 czerwca 2020 r. Zgodnie z tym wyrokiem wymieniony wyżej przepis traci moc w zakresie, w jakim dopuszcza rozpoznanie wniosku o wyłączenie sędziego z powodu podniesienia okoliczności wadliwości powołania sędziego przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa.

tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego w danej sprawie.

§ 2. Za okoliczność, o której mowa w § 1, nie uważa się wyrażenia przez sędziego poglądu co do prawa i faktów przy wyjaśnianiu stronom czynności sądu, nakłanianiu do ugody lub udzielaniu pouczeń.

#### **Wniosek o wyłączenie sędziego**

**Art. 50.** § 1. Wniosek o wyłączenie sędziego strona zgłasza na piśmie lub ustnie do protokołu w sądzie, w którym sprawa się toczy, uprawdopodobniając przyczyny wyłączenia.

§ 2. Strona, która przystąpiła do rozprawy, powinna uprawdopodobnić ponadto, że przyczyna wyłączenia dopiero później powstała lub stała się jej znana.

§ 3. Do czasu rozstrzygnięcia wniosku o wyłączenie sędziego:

- 1) sędzia, którego dotyczy wniosek, może podejmować dalsze czynności;
- 2) nie może zostać wydane orzeczenie lub zarządzenie kończące postępowanie w sprawie.

#### **Zawiadomienie o podstawie wyłączenia sędziego**

**Art. 51.** Sędzia zawiadamia sąd o zachodzącej podstawie swojego wyłączenia.

#### **Rozpoznanie wniosku o wyłączenie sędziego**

**Art. 52.** § 1. O wyłączeniu sędziego rozstrzyga sąd, w którym sprawa się toczy, a gdyby sąd ten nie mógł wydać postanowienia z powodu braku dostatecznej liczby sędziów – sąd nad nim przełożony.

§ 2. Postanowienie wydaje się po złożeniu wyjaśnienia przez sędziego, którego wniosek dotyczy. W przypadku niezłożenia wyjaśnienia w terminie

---

Art. 49 § 1 częściowo został uznany za niezgodny z art. 45 ust. 1, art. 179 w związku z art. 144 ust. 3 pkt 17 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez pkt 1 wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 23 lutego 2022 r., P 10/19 (Dz.U. poz. 480) z dnia 28 lutego 2022 r. Zgodnie z tym wyrokiem wymieniony wyżej przepis traci moc w zakresie, w jakim za przesłankę mogącą wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego w danej sprawie uznaje jakąkolwiek okoliczność odnoszącą się do procedury powoływania tego sędziego przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa do pełnienia urzędu.

dwóch tygodni od dnia wpływu wniosku do sądu właściwego, a jeśli był dotknięty brakami – od dnia ich usunięcia, wniosek podlega rozpoznaniu bez wyjaśnienia, chyba że sąd uzna złożenie wyjaśnienia za konieczne.

§ 3. Uwzględniając wniosek o wyłączenie sędziego, sąd znosi postępowanie w zakresie obejmującym udział tego sędziego w sprawie po złożeniu wniosku, chyba że czynności przez niego podejmowane były czynnościami niecierpiącymi zwłoki.

### **Art. 53. (utracił moc)**

#### **Ponowny wniosek o wyłączenie sędziego**

**Art. 53<sup>1</sup>.** § 1. Niedopuszczalny jest wniosek o wyłączenie sędziego:

- 1) oparty wyłącznie na okolicznościach związanych z rozstrzygnięciem przez sąd o dowodach;
- 2) złożony po raz kolejny co do tego samego sędziego z powołaniem tych samych okoliczności;
- 3) niebędącego członkiem składu orzekającego.

§ 2. Wniosek, o którym mowa w § 1, pozostawia się w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności. To samo dotyczy pism związanych z jego wniesieniem. O pozostawieniu wniosku i pism związanych z jego wniesieniem zawiadamia się stronę wnoszącą tylko raz – przy złożeniu pierwszego pisma.

§ 3. W przypadku złożenia ustnie wniosku, o którym mowa w § 1, przewodniczący zawiadamia stronę o jego bezskuteczności.

#### **Wyłączenie ławników, innych organów i prokuratora**

**Art. 54.** Przepisy niniejszego działu, z wyłączeniem przepisu art. 48<sup>1</sup>, stosuje się odpowiednio do wyłączenia referendarza sądowego, ławnika, jak również innych organów sądowych oraz prokuratora. Wniosek o wyłączenie referendarza sądowego oraz ławnika sąd rozstrzyga zgodnie z przepisami niniejszego działu, a w pozostałych przypadkach przekazuje odpowiedniemu organowi nadrzędnemu.

## TYTUŁ II PROKURATOR

### Powództwo na rzecz oznaczonej osoby

**Art. 55.** Prokurator, wytaczając powództwo na rzecz oznaczonej osoby, powinien ją wskazać w pozwie. Nie dotyczy to spraw niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej.

### Wstąpienie do sprawy

**Art. 56. § 1.** Osobę, na rzecz której prokurator wytoczył powództwo, sąd zawiadamia o tym, doręczając jej odpis pozwu. Osoba ta może wstąpić do sprawy w każdym jej stanie w charakterze powoda; w tym wypadku do udziału prokuratora w sprawie stosuje się odpowiednio przepisy o współuczestnictwie jednolitym.

§ 2. Prokurator nie może samodzielnie rozporządzać przedmiotem sporu.

### Pozew przeciwko wszystkim stronom

**Art. 57.** Jeżeli prokurator, wytaczając powództwo, nie działa na rzecz oznaczonej osoby, wnosi on pozew przeciwko wszystkim osobom będącym stronami stosunku prawnego, którego dotyczy powództwo.

### Zakres rei iudicatae

**Art. 58.** Wyrok prawomocny zapadły w sprawie wytoczonej przez prokuratora ma powagę rzeczy osądzonej pomiędzy stroną, na rzecz której prokurator wytoczył powództwo, a stroną przeciwną. Jednakże w sprawach o roszczenia majątkowe prawomocne rozstrzygnięcie sprawy nie pozbawia strony zainteresowanej, która nie brała udziału w sporze, możliwości dochodzenia swoich roszczeń w całości lub w tej części, w której nie zostały zasądzone.

### Zawiadomienie prokuratora

**Art. 59.** Sąd zawiadamia prokuratora o każdej sprawie, w której udział jego uważa za potrzebny.

**Uprawnienia prokuratora**

**Art. 60.** § 1. Prokurator może wstąpić do postępowania w każdym jego stadium. Prokurator nie jest związany z żadną ze stron. Może on składać oświadczenia i zgłaszać wnioski, jakie uzna za celowe, oraz przytaczać fakty i dowody na ich potwierdzenie. Od chwili, kiedy prokurator zgłosił udział w postępowaniu, należy mu doręczać pisma procesowe, zawiadomienia o terminach i posiedzeniach oraz orzeczenia sądowe.

§ 2. Prokurator może zaskarżyć każde orzeczenie sądowe, od którego służy środek odwoławczy. Terminy do zaskarżenia orzeczeń sądowych, ustanowione dla stron, wiążą również prokuratora.

## TYTUŁ III ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

**Zdolność postulacyjna organizacji pozarządowej**

**Art. 61.** § 1. Organizacje pozarządowe w zakresie swoich zadań statutowych mogą, za zgodą osoby fizycznej wyrażoną na piśmie, wytaczać powództwa na jej rzecz w sprawach o:

- 1) alimenty;
- 2) ochronę środowiska;
- 3) ochronę konsumentów;
- 4) ochronę praw własności przemysłowej;
- 5) ochronę równości oraz niedyskryminacji przez bezpodstawne bezpośrednie lub pośrednie zróżnicowanie praw i obowiązków obywateli.

§ 2. W sprawach wymienionych w § 1 organizacje pozarządowe w zakresie swoich zadań statutowych mogą, za zgodą osoby fizycznej wyrażoną na piśmie, przystąpić do niej w toczącym się postępowaniu.

§ 3. Za zgodą przedsiębiorcy, wyrażoną na piśmie, organizacja pozarządowa, której jest członkiem, może na jego rzecz wytoczyć powództwo lub przystąpić do niego w toczącym się postępowaniu związanym z prowadzoną przez niego działalnością gospodarczą.

§ 4. Do pozwu lub pisma obejmującego przystąpienie organizacja pozarządowa dołącza wyrażoną na piśmie zgodę osoby fizycznej.

**Odpowiednie stosowanie przepisów o prokuratorze**

**Art. 62.** § 1. Do organizacji pozarządowych wytaczających powództwa na rzecz osób fizycznych lub przedsiębiorców stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze wytaczającym powództwo na rzecz oznaczonej osoby, z wyjątkiem art. 58 zdanie drugie.

§ 2. Do przystąpienia organizacji pozarządowych do strony w toczącym się postępowaniu stosuje się odpowiednio przepisy o interwencji ubocznej, do której nie mają odpowiedniego zastosowania przepisy o współuczestnictwie jednolitym.

**Przedstawienie poglądu przez organizację pozarządową**

**Art. 63.** Organizacje pozarządowe wymienione w artykułach poprzedzających, które nie uczestniczą w sprawie, mogą przedstawiać sądowi istotny dla sprawy pogląd wyrażony w uchwale lub w oświadczeniu ich należycie umocowanych organów.

## TYTUŁ IIIA PAŃSTWOWA INSPEKCJA PRACY

**Udział Państwowej Inspekcji Pracy w procesie cywilnym**

**Art. 63<sup>1</sup>.** W sprawach o ustalenie istnienia stosunku pracy inspektorzy pracy mogą wytaczać powództwa na rzecz obywateli, a także wstępować, za zgodą powoda, do postępowania w tych sprawach w każdym jego stadium.

**Odpowiednie stosowanie przepisów o prokuratorze**

**Art. 63<sup>2</sup>.** W sprawach wymienionych w artykule poprzedzającym do inspektorów pracy stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze.

## TYTUŁ IIIB POWIATOWY (MIEJSKI) RZECZNIK KONSUMENTÓW

### Udział rzecznika konsumentów w procesie cywilnym

**Art. 63<sup>3</sup>.** W sprawach o ochronę konsumentów powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów może wytaczać powództwa na rzecz konsumentów, a także wstępować, za ich zgodą, do postępowań w tych sprawach w każdym ich stadium.

### Odpowiednie stosowanie przepisów o prokuratorze

**Art. 63<sup>4</sup>.** W sprawach, o których mowa w art. 63<sup>3</sup>, do powiatowego (miejskiego) rzecznika konsumentów stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze.

## TYTUŁ IIIC PODMIOTY UPRAWNIONE DO UDZIAŁU W POSTĘPOWANIU NA PODSTAWIE ODRĘBNYCH PRZEPISÓW

### Podmioty uprawnione do udziału w postępowaniu na podstawie odrębnych przepisów

**Art. 63<sup>5</sup>.** § 1. Jeżeli przepisy odrębne przyznają określonym podmiotom, które nie uczestniczą w sprawie, uprawnienie do przedstawiania sądowi istotnego dla sprawy poglądu, do podmiotów tych stosuje się odpowiednio przepis art. 63. Jednak na wniosek podmiotu uprawnionego sąd może zezwolić, aby pogląd został przedstawiony także ustnie na rozprawie.

§ 2. Na wniosek podmiotu uprawnionego sąd udostępnia akta sprawy w zakresie niezbędnym do przedstawienia poglądu.

## TYTUŁ IV STRONY

### DZIAŁ I

### Zdolność sądowa i procesowa

#### Zdolność sądowa

**Art. 64. § 1.** Każda osoba fizyczna i prawna ma zdolność występowania w procesie jako strona (zdolność sądowa).

§ 1<sup>1</sup>. Zdolność sądową mają także jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym ustawa przyznaje zdolność prawną.

§ 2. (*uchylony*)

#### Zdolność procesowa

**Art. 65. § 1.** Zdolność do czynności procesowych (zdolność procesową) mają osoby fizyczne posiadające pełną zdolność do czynności prawnych, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 64 § 1<sup>1</sup>.

§ 2. Osoba fizyczna ograniczona w zdolności do czynności prawnych ma zdolność procesową w sprawach wynikających z czynności prawnych, których może dokonywać samodzielnie.

#### Działanie przez przedstawiciela ustawowego

**Art. 66.** Osoba fizyczna niemająca zdolności procesowej może podejmować czynności procesowe tylko przez swego przedstawiciela ustawowego.

#### Zdolność procesowa osób prawnych, innych jednostek oraz Skarbu Państwa

**Art. 67. § 1.** Osoby prawne oraz jednostki organizacyjne, o których mowa w art. 64 § 1<sup>1</sup>, dokonują czynności procesowych przez swoje organy albo przez osoby uprawnione do działania w ich imieniu.

§ 1<sup>1</sup>. W zakresie określonym odrębną ustawą za inne niż Skarb Państwa państwowe osoby prawne, osoby z udziałem Skarbu Państwa i osoby prawne z udziałem państwowych osób prawnych czynności procesowe może podejmować Prokurator Generalna Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 2. Za Skarb Państwa podejmuje czynności procesowe organ państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie,

lub organ jednostki nadrzędnej. W zakresie określonym odrębną ustawą za Skarb Państwa czynności procesowe podejmuje Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 3. (*uchylony*)

**Obowiązek udokumentowania umocowania**

**Art. 68. § 1.**<sup>7</sup> Przedstawiciel ustawowy, organy oraz osoby wymienione w art. 67 mają obowiązek wykazać swoje umocowanie dokumentem przy pierwszej czynności procesowej.

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się, gdy stwierdzenie umocowania przez sąd jest możliwe na podstawie wykazu lub innego rejestru, do którego sąd ma dostęp drogą elektroniczną, a także gdy czynność procesowa jest dokonywana za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, w przypadku gdy przepis szczególnie przewiduje, że czynności można dokonać wyłącznie za pośrednictwem tego systemu. Przedstawiciel ustawowy, organy oraz osoby wymienione w art. 67 mają jednak obowiązek wskazać podstawę swojego umocowania.

§ 3. Jeżeli czynności procesowe za stronę podejmuje organ państwowej lub samorządowej jednostki organizacyjnej, przedłożenie aktu powołania lub innego aktu równorzędnego potwierdzającego powierzenie określonej osobie pełnienia funkcji tego organu nie jest wymagane, o ile stwierdzenie tego faktu jest możliwe na podstawie informacji powszechnie dostępnych, w szczególności udostępnionych w Biuletynie Informacji Publicznej. W takim przypadku w pierwszym piśmie procesowym tej strony wskazuje się źródło informacji, z których wynika umocowanie określonej osoby do działania w imieniu organu.

---

<sup>7</sup> Art. 68 § 1 częściowo został uznany za niezgodny z art. 194 ust. 2 w związku z art. 10 Konstytucji RP oraz z art. 144 ust. 3 pkt 21 w związku z art. 10 Konstytucji RP, przez pkt 3 wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 11 września 2017 r., K 10/17 (Dz.U. poz. 1727) z dniem 11 września 2017 r. Zgodnie z tym wyrokiem wymieniony wyżej przepis traci moc w zakresie, w jakim dopuszcza ocenę prawidłowości procedury przedstawienia kandydatów na stanowisko Prezesa oraz Wiceprezesa Trybunału Konstytucyjnego przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Trybunału Konstytucyjnego i powołania ich przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, który prowadzi do wystawienia dokumentu, o którym stanowi ten przepis.

**Kurator w procesie cywilnym**

**Art. 69. § 1.** Sąd orzekający, na wniosek strony przeciwnej, ustanawia kuratora dla strony niemającej zdolności procesowej, która nie ma przedstawiciela ustawowego, dla strony będącej osobą prawną, gdy w jej organie zachodzą braki uniemożliwiające jej reprezentację, albo dla strony będącej jednostką organizacyjną, o której mowa w art. 64 § 1<sup>1</sup>, gdy brak jest osób uprawnionych do jej reprezentowania. W toku postępowania sąd orzekający w uzasadnionych przypadkach może z urzędu ustanowić kuratora dla osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej, o której mowa w art. 64 § 1<sup>1</sup>.

§ 2. Sąd niezwłocznie zawiadamia właściwy sąd rejestrowy o ustanowieniu kuratora dla strony wpisanej do Krajowego Rejestru Sądowego.

§ 3. Kurator ustanowiony na podstawie § 1 jest umocowany do dokonywania wszystkich czynności łączących się ze sprawą.

§ 4. Po otrzymaniu zawiadomienia, o którym mowa w art. 603 § 5, sąd orzekający odwołuje kuratora ustanowionego na podstawie § 1. W miejsce odwołanego kuratora wstępuje kurator ustanowiony na podstawie art. 42 § 1 Kodeksu cywilnego. Czynności odwołanego kuratora pozostają w mocy.

§ 5. Czynności, o których mowa w § 1 i 4, mogą być wykonywane przez referendarza sądowego.

**Uzupełnienie braków, dopuszczenie tymczasowe**

**Art. 70. § 1.** Jeżeli braki w zakresie zdolności sądowej lub procesowej albo w składzie właściwych organów dają się uzupełnić, sąd wyznaczy w tym celu odpowiedni termin. W wypadkach, w których ustanowienie przedstawiciela ustawowego powinno nastąpić z urzędu, sąd zwraca się o to do właściwego sądu opiekuńczego.

§ 2. Sąd może dopuścić tymczasowo do czynności stronę niemającą zdolności sądowej lub procesowej albo osobę niemającą należytego ustawowego umocowania, z zastrzeżeniem, że przed upływem wyznaczonego terminu braki będą uzupełnione, a czynności zatwierdzone przez powołaną do tego osobę.

**Zniesienie postępowania dotkniętego brakami**

**Art. 71.** Jeżeli braków powyższych nie można uzupełnić albo nie zostały one w wyznaczonym terminie uzupełnione, sąd zniesie postępowanie w zakresie,

w jakim jest ono dotknięte brakami, i w miarę potrzeby wyda odpowiednie postanowienie.

## DZIAŁ II

### Współuczestnictwo w sporze

#### Rodzaje współuczestnictwa

**Art. 72. § 1.** Kilka osób może w jednej sprawie występować w roli powodów lub pozwanych, jeżeli przedmiot sporu stanowią:

- 1) prawa lub obowiązki im wspólne lub oparte na tej samej podstawie faktycznej i prawnej (współuczestnictwo materialne);
- 2) roszczenia lub zobowiązania jednego rodzaju, oparte na jednakowej podstawie faktycznej i prawnej, jeżeli ponadto właściwość sądu jest uzasadniona dla każdego z roszczeń lub zobowiązań z osobna, jako też dla wszystkich wspólnie (współuczestnictwo formalne).

§ 2. Jeżeli przeciwko kilku osobom sprawa może toczyć się tylko łącznie (współuczestnictwo konieczne), przepis paragrafu poprzedzającego stosuje się także do osób, których udział w sprawie uzasadniałby jej rozpoznanie w postępowaniu odrębnym.

§ 3. Przepis § 2 stosuje się odpowiednio w wypadku współuczestnictwa materialnego, innego niż współuczestnictwo konieczne.

#### Zasada samodzielności działania; współuczestnictwo jednolite

**Art. 73. § 1.** Każdy współuczestnik działa w imieniu własnym.

§ 2. W wypadku jednak, gdy z istoty spornego stosunku prawnego lub z przepisu ustawy wynika, że wyrok dotyczyć ma niepodzielnie wszystkich współuczestników (współuczestnictwo jednolite), czynności procesowe współuczestników działających są skuteczne wobec niedziałających. Do zawarcia ugody, zrzeczenia się roszczenia albo uznania powództwa potrzeba zgody wszystkich współuczestników.

**Samodzielne popieranie sprawy przez współuczestników**

**Art. 74.** Każdy ze współuczestników sporu ma prawo samodzielnie popierać sprawę. Na posiedzenie sądowe wzywa się wszystkich tych współuczestników, co do których sprawa nie jest zakończona.

**DZIAŁ III****Interwencja główna i uboczna****Interwencja główna**

**Art. 75.** Kto występuje z roszczeniem o rzecz lub prawo, o które sprawa toczy się pomiędzy innymi osobami, może aż do zamknięcia rozprawy w pierwszej instancji wytoczyć powództwo o tę rzecz lub prawo przeciwko obu stronom przed sąd, w którym toczy się sprawa (interwencja główna).

**Interwencja uboczna**

**Art. 76.** Kto ma interes prawny w tym, aby sprawa została rozstrzygnięta na korzyść jednej ze stron, może w każdym stanie sprawy aż do zamknięcia rozprawy w drugiej instancji przystąpić do tej strony (interwencja uboczna).

**Wstąpienie interwenienta ubocznego**

**Art. 77. § 1.** Interwenient uboczny składa oświadczenie o wstąpieniu do sprawy w piśmie procesowym, w którym wskazuje, jaki ma interes prawny we wstąpieniu i do której ze stron przystępuje. Pismo to doręcza się stronom.

§ 1<sup>1</sup>. Do pisma procesowego niespełniającego wymogów, o których mowa w § 1, przepis art. 130 stosuje się odpowiednio.

§ 2. Interwenient uboczny może ze wstąpieniem do sprawy połączyć dokonanie innej czynności procesowej.

**Opozycja**

**Art. 78. § 1.** Każda ze stron może zgłosić opozycję przeciwko wstąpieniu interwenienta ubocznego w terminie dwóch tygodni od dnia doręczenia jej pisma zawierającego oświadczenie o wstąpieniu, jednak nie później niż przy rozpoczęciu najbliższego posiedzenia z jej udziałem.

§ 2. Sąd oddali opozycję, jeżeli interwenient uboczny uprawdopodobni, że ma interes prawny we wstąpieniu do sprawy.

§ 3. Mimo wniesienia opozycji interwenient uboczny bierze udział w sprawie, dopóki orzeczenie uwzględniające opozycję nie stanie się prawomocne. W razie prawomocnego uwzględnienia opozycji czynności interwenienta ubocznego uważane będą za niebyłe.

#### **Uprawnienia interwenienta ubocznego**

**Art. 79.** Interwenient uboczny jest uprawniony do wszelkich czynności procesowych dopuszczalnych według stanu sprawy. Nie mogą one jednak pozostawać w sprzeczności z czynnościami i oświadczeniami strony, do której przystąpił.

#### **Doręczenia i zawiadomienia dla interwenienta ubocznego**

**Art. 80.** Interwenientowi ubocznemu należy od chwili jego wstąpienia do sprawy doręczać, tak jak stronie, zawiadomienia o terminach i posiedzeniach sądowych, jako też orzeczenia sądu.

#### **Interwencja samoistna**

**Art. 81.** Jeżeli z istoty spornego stosunku prawnego lub z przepisu ustawy wynika, że wyrok w sprawie ma odnieść bezpośredni skutek prawny w stosunku między interwenientem a przeciwnikiem strony, do której interwenient przystąpił, do stanowiska interwenienta w procesie stosuje się odpowiednio przepisy o współuczestnictwie jednolitym.

#### **Niedopuszczalność zarzutu**

**Art. 82.** Interwenient uboczny nie może w stosunku do strony, do której przystąpił, podnieść zarzutu, że sprawa została rozstrzygnięta błędnie albo że strona ta prowadziła proces wadliwie, chyba że stan sprawy w chwili przystąpienia interwenienta uniemożliwił mu korzystanie ze środków obrony albo że strona umyślnie lub przez niedbalstwo nie skorzystała ze środków, które nie były interwenientowi znane.

**Wejście interwenienta ubocznego na miejsce strony**

**Art. 83.** Za zgodą stron interwenient uboczny może wejść na miejsce strony, do której przystąpił.

## DZIAŁ IV

### Przypozwanie

**Przypozwanie**

**Art. 84. § 1.** Strona, której w razie niekorzystnego dla niej rozstrzygnięcia przysługiwałoby roszczenie względem osoby trzeciej albo przeciwko której osoba trzecia mogłaby wystąpić z roszczeniem, może zawiadomić taką osobę o toczącym się procesie i wezwać ją do wzięcia w nim udziału.

§ 2. W tym celu strona wnosi do sądu pismo procesowe wskazujące przyczynę wezwania i stan sprawy. Pismo to doręcza się niezwłocznie osobie trzeciej, która może zgłosić swe przystąpienie do strony jako interwenient uboczny.

**Niedopuszczalność zarzutu przy przypozwaniu**

**Art. 85.** Skutki związane z interwencją uboczną określone w art. 82 powstają w stosunku do wezwanego, który nie zgłosił przystąpienia, z chwilą, w której przystąpienie było możliwe.

## DZIAŁ V

### Pełnomocnicy procesowi

**Działanie osobiście lub przez pełnomocnika**

**Art. 86.** Strony i ich organy lub przedstawiciele ustawowi mogą działać przed sądem osobiście lub przez pełnomocników.

**Pełnomocnicy procesowi w postępowaniu cywilnym**

**Art. 87. § 1.** Pełnomocnikiem może być adwokat lub radca prawny, w sprawach własności intelektualnej także rzecznik patentowy, a w sprawach restrukturyzacji i upadłości także osoba posiadająca licencję doradcy restruktu-

ryzacyjnego, a ponadto osoba sprawująca zarząd majątkiem lub interesami strony oraz osoba pozostająca ze stroną w stałym stosunku zlecenia, jeżeli przedmiot sprawy wchodzi w zakres tego zlecenia, współuczestnik sporu, jak również małżonek, rodzeństwo, zstępni lub wstępni strony oraz osoby pozostające ze stroną w stosunku przysposobienia.

§ 2. Pełnomocnikiem osoby prawnej lub przedsiębiorcy, w tym nieposiadającego osobowości prawnej, może być również pracownik tej jednostki albo jej organu nadrzędnego. Osoba prawna prowadząca, na podstawie odrębnych przepisów, obsługę prawną przedsiębiorcy, osoby prawnej lub innej jednostki organizacyjnej może udzielić pełnomocnictwa procesowego – w imieniu podmiotu, którego obsługę prawną prowadzi – adwokatowi lub radcy prawnemu, jeżeli została do tego upoważniona przez ten podmiot.

§ 3. W sprawach o ustalenie i zaprzeczenie pochodzenia dziecka i o roszczenia alimentacyjne pełnomocnikiem może być również przedstawiciel właściwego w sprawach z zakresu pomocy społecznej organu jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacji pozarządowej, mającej na celu udzielanie pomocy rodzinie.

§ 4. W sprawach związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego pełnomocnikiem rolnika może być również przedstawiciel organizacji zrzeszającej rolników indywidualnych, której rolnik jest członkiem.

§ 5. W sprawach związanych z ochroną praw konsumentów pełnomocnikiem może być przedstawiciel organizacji, do której zadań statutowych należy ochrona konsumentów.

§ 6. (*uchylony*)

#### **Przymus adwokacko-radcowski**

**Art. 87<sup>1</sup>.** § 1. W postępowaniu przed Sądem Najwyższym obowiązuje zastępstwo stron przez adwokatów lub radców prawnych, a w sprawach własności intelektualnej także przez rzeczników patentowych. Zastępstwo to dotyczy także czynności procesowych związanych z postępowaniem przed Sądem Najwyższym, podejmowanych przed sądem niższej instancji.

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się w postępowaniu o zwolnienie od kosztów sądowych oraz o ustanowienie adwokata, radcy prawnego lub rzecznika patentowego oraz gdy stroną, jej organem, jej przedstawicielem ustawowym lub pełnomocnikiem jest sędzia, prokurator, notariusz albo profesor lub doktor

habilitowany nauk prawnych, a także gdy stroną, jej organem lub jej przedstawicielem ustawowym jest adwokat, radca prawny lub radca Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, a w sprawach własności intelektualnej rzecznik patentowy.

§ 3. Przepisu § 1 nie stosuje się także wtedy, gdy zastępstwo procesowe Skarbu Państwa albo państwowej osoby prawnej jest wykonywane przez Prokuraturę Generalną Rzeczypospolitej Polskiej.

#### **Obowiązkowe zastępstwo stron w postępowaniu w sprawach własności intelektualnej**

**Art. 87<sup>2</sup>.** § 1. W postępowaniu w sprawach własności intelektualnej obowiązuje zastępstwo stron przez adwokatów, radców prawnych lub rzeczników patentowych. Przepisy art. 87<sup>1</sup> § 2 i 3 stosuje się odpowiednio.

§ 2. Przepisu § 1 nie stosuje się w postępowaniu, w którym wartość przedmiotu sporu nie przekracza dwudziestu tysięcy złotych.

§ 3. Sąd może zwolnić stronę, na wniosek lub z urzędu, z obowiązkowego zastępstwa przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego, jeżeli okoliczności, w tym stopień złożoności sprawy, nie uzasadniają obowiązkowego zastępstwa. Zwolnienie może nastąpić w każdym stanie sprawy, w tym także na wniosek strony złożony w piśmie procesowym.

§ 4. W sprawach związanych z ochroną praw własności przemysłowej pełnomocnikiem twórcy projektu wynalazczego może być również przedstawiciel organizacji, do której zadań statutowych należą sprawy popierania własności przemysłowej i udzielania pomocy twórcom projektów wynalazczych.

#### **Rodzaje pełnomocnictw; pełnomocnik do doręczeń**

**Art. 88.** § 1. Pełnomocnictwo może być albo procesowe – bądź to ogólne, bądź do prowadzenia poszczególnych spraw – albo do niektórych tylko czynności procesowych.

§ 2. Pełnomocnictwo do niektórych tylko czynności procesowych może obejmować wyłącznie upoważnienie do odbioru pism sądowych. Pełnomocnictwa takiego można udzielić każdej osobie fizycznej (pełnomocnik do doręczeń).

#### **Obowiązek dołączenia pełnomocnictwa; uwierzytelnianie dokumentów**

**Art. 89.** § 1. Pełnomocnik jest obowiązany przy pierwszej czynności procesowej dołączyć do akt sprawy pełnomocnictwo z podpisem mocodawcy

lub wierzitelny odpis pełnomocnictwa wraz z odpisem dla strony przeciwnej. Adwokat, radca prawny, rzecznik patentowy, a także radca Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej mogą sami uwierzytelnić odpis udzielonego im pełnomocnictwa oraz odpisy innych dokumentów wykazujących ich umocowanie. Złożenie dokumentu wykazującego umocowanie lub jego uwierzytelnionego odpisu nie jest wymagane, jeżeli stwierdzenie przez sąd umocowania jest możliwe na podstawie wykazu lub innego rejestru, do którego sąd ma dostęp drogą elektroniczną.

§ 1<sup>1</sup>. Przepisu § 1 nie stosuje się do czynności procesowej dokonanej za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, w przypadku gdy przepis szczególnie przewiduje, że czynności można dokonać wyłącznie za pośrednictwem tego systemu. W takim przypadku pełnomocnik powołuje się na pełnomocnictwo, wskazując jego zakres oraz okoliczności wymienione w art. 87.

§ 2. W toku sprawy pełnomocnictwo może być udzielone ustnie na posiedzeniu sądu przez oświadczenie złożone przez stronę i wciągnięte do protokołu.

§ 3. (*uchylony*)

#### **Podpis na pełnomocnictwie udzielonym przez osobę niemogącą pisać**

**Art. 90.** Za stronę, która nie może się podpisać, podpisuje pełnomocnictwo osoba przez nią upoważniona, z wymienieniem przyczyny, dla której strona sama się nie podpisała.

#### **Zakres pełnomocnictwa procesowego**

**Art. 91.** Pełnomocnictwo procesowe obejmuje z samego prawa umocowanie do:

- 1) wszystkich łączących się ze sprawą czynności procesowych, nie wyłączając powództwa wzajemnego, skargi kasacyjnej, skargi o wznowienie postępowania i postępowania wywołanego ich wniesieniem, jak też wniesieniem interwencji głównej przeciwko mocodawcy;
- 2) wszelkich czynności dotyczących zabezpieczenia i egzekucji;
- 3) udzielenia dalszego pełnomocnictwa procesowego adwokatowi lub radcy prawnemu;
- 4) zawarcia ugody, zrzeczenia się roszczenia albo uznania powództwa, jeżeli czynności te nie zostały wyłączone w danym pełnomocnictwie;
- 5) odbioru kosztów procesu od strony przeciwnej.

**Kryteria oceny umocowania**

**Art. 92.** Zakres, czas trwania i skutki umocowania szerszego niż pełnomocnictwo procesowe, jak również umocowanie do poszczególnych czynności procesowych, ocenia się według treści pełnomocnictwa oraz przepisów prawa cywilnego.

**Prostowanie lub odwoływanie oświadczeń pełnomocnika**

**Art. 93.** Mocodawca stawający jednocześnie z pełnomocnikiem może niezwłocznie prostować lub odwoływać oświadczenia pełnomocnika.

**Wypowiedzenie pełnomocnictwa**

**Art. 94. § 1.** Wypowiedzenie pełnomocnictwa procesowego przez mocodawcę odnosi skutek prawny w stosunku do sądu z chwilą zawiadomienia go o tym, w stosunku zaś do przeciwnika i innych uczestników – z chwilą doręczenia im tego zawiadomienia przez sąd.

§ 2. Adwokat lub radca prawny, który wypowiedział pełnomocnictwo, obowiązany jest działać za stronę jeszcze przez dwa tygodnie, chyba że mocodawca zwolni go od tego obowiązku. Każdy inny pełnomocnik powinien, mimo wypowiedzenia, działać za mocodawcę przez ten sam czas, jeżeli jest to konieczne do uchronienia mocodawcy od niekorzystnych skutków prawnych.

**Odpowiednie stosowanie**

**Art. 95.** Przepis artykułu poprzedzającego stosuje się odpowiednio do adwokata lub radcy prawnego ustanowionego przez sąd w przypadku zwolnienia go od obowiązku zastępowania strony w procesie.

**Wygaśnięcie pełnomocnictwa**

**Art. 96.** W razie śmierci strony albo utraty przez nią zdolności sądowej pełnomocnictwo wygasa. Jednakże pełnomocnik procesowy działa aż do czasu zawieszenia postępowania.

**Tymczasowe dopuszczenie pełnomocnika**

**Art. 97. § 1.** Po wniesieniu pozwu sąd może dopuścić tymczasowo do podjęcia naglącej czynności procesowej osobę niemogącą na razie przedstawić pełnomocnictwa. Zarządzenie to sąd może uzależnić od zabezpieczenia kosztów.

§ 2. Sąd wyznaczy równocześnie termin, w ciągu którego osoba działająca bez pełnomocnictwa powinna je złożyć albo przedstawić zatwierdzenie swej czynności przez stronę. Jeżeli termin upłynął bezskutecznie, sąd pominie czynności procesowe tej osoby. W tym wypadku przeciwnik może żądać od działającego bez umocowania zwrotu kosztów spowodowanych jego tymczasowym dopuszczeniem.

## TYTUŁ V KOSZTY PROCESU

### DZIAŁ I Zwrot kosztów procesu

#### **Zwrot kosztów postępowania cywilnego; odsetki od kosztów procesu**

**Art. 98. § 1.** Strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi na jego żądanie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony (koszty procesu).

§ 1<sup>1</sup>. Od kwoty zasądzonej tytułem zwrotu kosztów procesu należą się odsetki, w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego, za czas od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, którym je zasądzone, do dnia zapłaty. Jeżeli orzeczenie to jest prawomocne z chwilą wydania, odsetki należą się za czas po upływie tygodnia od dnia jego ogłoszenia do dnia zapłaty, a jeżeli orzeczenie takie podlega doręczeniu z urzędu – za czas po upływie tygodnia od dnia jego doręczenia zobowiązanemu do dnia zapłaty. O obowiązku zapłaty odsetek sąd orzeka z urzędu.

§ 1<sup>2</sup>. W szczególnie uzasadnionym przypadku, na wniosek strony, która w toku procesu poniosła szczególnie wysoki wydatek podlegający zwrotowi, sąd może przyznać jej odsetki przewidziane w § 1<sup>1</sup> od kwoty równej temu wydatkowi za czas od dnia jego poniesienia przez stronę do dnia zapłaty.

§ 2. Do niezbędnych kosztów procesu prowadzonego przez stronę osobiscie lub przez pełnomocnika, który nie jest adwokatem, radcą prawnym lub rzecznikiem patentowym, zalicza się poniesione przez nią koszty sądowe, koszty przejazdów do sądu strony lub jej pełnomocnika oraz równowartość zarobku utraconego wskutek stawiennictwa w sądzie. Równowartość utraconego

zarobku nie może przekraczać wynagrodzenia jednego adwokata wykonującego zawód w siedzibie sądu prowadzącego postępowanie.

§ 3. Do niezbędnych kosztów procesu strony reprezentowanej przez adwokata zalicza się wynagrodzenie, jednak nie wyższe niż stawki opłat określone w odrębnych przepisach i wydatki jednego adwokata, koszty sądowe oraz koszty nakazane przez sąd osobistego stawiennictwa strony.

§ 4. Wysokość kosztów sądowych, zasady zwrotu utraconego zarobku lub dochodu oraz kosztów stawiennictwa strony w sądzie, a także wynagrodzenie adwokata, radcy prawnego i rzecznika patentowego regulują odrębne przepisy.

### **Koszty mediacji**

**Art. 98<sup>1</sup>.** § 1. Do niezbędnych kosztów procesu zalicza się koszty mediacji prowadzonej na skutek skierowania przez sąd, jednak w kwocie nie wyższej niż suma przysługującego mediatorowi wynagrodzenia i wydatków podlegających zwrotowi związanych z prowadzeniem mediacji określonych w przepisach wydanych na podstawie § 4.

§ 2. Jeżeli postępowanie cywilne zostało wszczęte w ciągu trzech miesięcy od dnia zakończenia mediacji, która nie została zakończona ugodą albo w ciągu trzech miesięcy od dnia uprawomocnienia się postanowienia o odmowie za-twierdzenia ugody przez sąd, do niezbędnych kosztów procesu zalicza się także koszty mediacji w wysokości nieprzekraczającej czwartej części opłaty.

§ 3. Do określenia kosztów mediacji stosuje się odpowiednio art. 98 § 2 i 3.

§ 4. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, wysokość wynagrodzenia mediatora, w tym stałego mediatora, za prowadzenie postępowania mediacyjnego wszczętego na podstawie skierowania sądu i wydatki mediatora, w tym stałego mediatora, podlegające zwrotowi, biorąc pod uwagę rodzaj sprawy i wartość przedmiotu sporu oraz sprawny przebieg postępowania mediacyjnego, a także niezbędne wydatki związane z prowadzeniem mediacji.

### **Koszty zastępstwa procesowego**

**Art. 99.** Stronom reprezentowanym przez radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej zwraca się koszty w wysokości należnej według przepisów o wynagrodzeniu adwokata.

**Wzajemne zniesienie lub stosunkowe rozdzielanie kosztów**

**Art. 100.** W razie częściowego tylko uwzględnienia żądań koszty będą wzajemnie zniesione lub stosunkowo rozdzielone. Sąd może jednak włożyć na jedną ze stron obowiązek zwrotu wszystkich kosztów, jeżeli jej przeciwnik uległ tylko co do nieznaczącej części swego żądania albo gdy określenie należnej mu sumy zależało od wzajemnego obrachunku lub oceny sądu.

**Zwrot kosztów mimo uwzględnienia powództwa**

**Art. 101.** Zwrot kosztów należy się pozwanemu pomimo uwzględnienia powództwa, jeżeli nie dał powodu do wytoczenia sprawy i uznał przy pierwszej czynności procesowej żądanie pozwu.

**Zwrot kosztów zgodnie z zasadą słuszności**

**Art. 102.** W wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami.

**Koszty wywołane niesumiennym lub oczywiście niewłaściwym postępowaniem**

**Art. 103. § 1.** Niezależnie od wyniku sprawy sąd może włożyć na stronę lub interwenienta obowiązek zwrotu kosztów, wywołanych ich niesumiennym lub oczywiście niewłaściwym postępowaniem.

§ 2. Przepis § 1 dotyczy zwłaszcza kosztów powstałych wskutek uchylenia się od wyjaśnień lub złożenia wyjaśnień niezgodnych z prawdą, zatajenia lub opóźnionego powołania dowodów, a także oczywiście nieuzasadnionej odmowy poddania się mediacji.

§ 3. Jeżeli strona:

- 1) pomimo wezwania do osobistego stawienia się nie stawiała się w celu udziału w czynności sądu i nie usprawiedliwiła swego niestawienia się,
  - 2) w toku postępowania bez usprawiedliwienia nie stawiała się na posiedzenie mediacyjne pomimo wcześniejszego wyrażenia zgody na mediację
- sąd może, niezależnie od wyniku sprawy, włożyć na tę stronę obowiązek zwrotu kosztów w części wyższej, niż nakazywałby to wynik sprawy, a nawet zwrotu kosztów w całości.

§ 4. O możliwości tej sąd poucza strony przy wezwaniu do osobistego stawienia się lub przy skierowaniu stron do mediacji.

**Koszty procesu, w którym zawarto ugodę**

**Art. 104.** Koszty procesu, w którym zawarto ugodę, znosi się wzajemnie, jeżeli strony nie postanowiły inaczej.

**Koszty mediacji zakończonej ugodą**

**Art. 104<sup>1</sup>.** Koszty mediacji prowadzonej na skutek skierowania przez sąd i zakończonej ugodą znosi się wzajemnie, jeżeli strony nie postanowiły inaczej.

**Zwrot kosztów między współuczestnikami**

**Art. 105. § 1.** Współuczestnicy sporu zwracają koszty procesu w częściach równych. Sąd może jednak nakazać zwrot kosztów odpowiednio do udziału każdego ze współuczestników w sprawie, jeżeli pod tym względem zachodzą znaczne różnice.

**§ 2.** Na współuczestników sporu odpowiadających solidarnie co do istoty sprawy sąd włoży solidarny obowiązek zwrotu kosztów. Za koszty wynikłe z czynności procesowych, podjętych przez poszczególnych współuczestników wyłącznie we własnym interesie, inni współuczestnicy nie odpowiadają.

**Koszty związane z udziałem prokuratora**

**Art. 106.** Udział prokuratora w sprawie nie uzasadnia zasądzenia zwrotu kosztów na rzecz Skarbu Państwa ani od Skarbu Państwa.

**Koszty interwenienta ubocznego**

**Art. 107.** Interwenient uboczny, do którego nie mają zastosowania przepisy o współuczestnictwie jednolitym, nie zwraca kosztów przeciwnikowi strony, do której przystąpił. Sąd może jednak przyznać od interwenienta na rzecz wygrywającego sprawę przeciwnika strony, do której interwenient przystąpił, zwrot kosztów wywołanych samoistnymi czynnościami procesowymi interwenienta. Sąd może także przyznać interwenientowi koszty interwencji od przeciwnika obowiązwanego do zwrotu kosztów.

**Rozstrzygnięcie o kosztach**

**Art. 108. § 1.** Sąd rozstrzyga o kosztach w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji. Sąd może jednak rozstrzygnąć jedynie o zasadach poniesienia przez strony kosztów procesu, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referenda-

rzowi sądowemu; w tej sytuacji, po uprawomocnieniu się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, referendarz sądowy w sądzie pierwszej instancji wydaje postanowienie, w którym dokonuje szczegółowego wyliczenia kosztów obciążających strony.

§ 2. Sąd drugiej instancji, uchylając zaskarżone orzeczenie i przekazując sprawę sądowi pierwszej instancji do rozpoznania, pozostawia temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

#### **Postanowienie uzupełniające**

**Art. 108<sup>1</sup>.** Jeżeli w toku postępowania sąd nie orzekł o obowiązku poniesienia kosztów sądowych lub orzeczeniem nie objął całej kwoty należnej z tego tytułu, postanowienie w tym przedmiocie wydaje sąd, przed którym sprawa toczyła się w pierwszej instancji.

#### **Wygaśnięcie roszczenia o zwrot kosztów; ustalanie wysokości**

**Art. 109.** § 1. Roszczenie o zwrot kosztów wygasa, jeśli strona najpóźniej przed zamknięciem rozprawy bezpośrednio poprzedzającej wydanie orzeczenia nie złożyła sądowi spisu kosztów albo nie zgłosi wniosku o przyznanie kosztów według norm przepisanych. Jednakże o kosztach należnych stronie działającej bez adwokata, radcy prawnego lub rzecznika patentowego sąd orzeka z urzędu.

§ 2. Orzekając o wysokości przyznanych stronie kosztów procesu, sąd bierze pod uwagę celowość poniesionych kosztów oraz niezbędność ich poniesienia z uwagi na charakter sprawy. Przy ustalaniu wysokości kosztów poniesionych przez stronę reprezentowaną przez pełnomocnika będącego adwokatem, radcą prawnym lub rzecznikiem patentowym, sąd bierze pod uwagę niezbędny nakład pracy pełnomocnika oraz czynności podjęte przez niego w sprawie, w tym czynności podjęte w celu polubownego rozwiązania sporu, również przed wniesieniem pozwu, a także charakter sprawy i wkład pełnomocnika w przyczynienie się do jej wyjaśnienia i rozstrzygnięcia.

#### **Zwrot kosztów od świadka, biegłego, pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego**

**Art. 110.** Sąd może zasądzić od świadka, biegłego, pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego – po ich wysłuchaniu – zwrot kosztów wywołanych ich rażącą winą.

## DZIAŁ II

### Pomoc prawna z urzędu

**Art. 111–116. (*uchylone*)**

#### **Pomoc prawna z urzędu w postępowaniu cywilnym**

**Art. 117.** § 1. Strona zwolniona przez sąd od kosztów sądowych w całości lub części, może domagać się ustanowienia adwokata lub radcy prawnego.

§ 2. Osoba fizyczna, niezwolniona przez sąd od kosztów sądowych, może się domagać ustanowienia adwokata lub radcy prawnego, jeżeli złoży oświadczenie, z którego wynika, że nie jest w stanie ponieść kosztów wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny.

§ 3. Osoba prawna lub inna jednostka organizacyjna, której ustawa przyznaje zdolność sądową, niezwolniona przez sąd od kosztów sądowych, może się domagać ustanowienia adwokata lub radcy prawnego, jeżeli wykaże, że nie ma dostatecznych środków na poniesienie kosztów wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego.

§ 4. Wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego strona zgłasza wraz z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych lub osobno, na piśmie lub ustnie do protokołu, w sądzie, w którym sprawa ma być wytoczona lub już się toczy. Osoba fizyczna, która nie ma miejsca zamieszkania w siedzibie tego sądu, może złożyć wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego w sądzie rejonowym właściwym ze względu na miejsce swego zamieszkania, który niezwłocznie przesyła ten wniosek sądowi właściwemu.

§ 5. Sąd uwzględni wniosek, jeżeli udział adwokata lub radcy prawnego w sprawie uzna za potrzebny. Podstawą oddalenia wniosku nie może być skorzystanie przez osobę fizyczną z nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, o których mowa w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (Dz. U. z 2021 r. poz. 945).

§ 5<sup>1</sup>. Prokurator, w terminie 14 dni od dnia wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów popełnienia przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji w ruchu lądowym określonego w przepisach rozdziału XXI ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, którego następstwem jest

śmierć człowieka albo ciężki uszczerbek na zdrowiu, lub zarzutów popełnienia z użyciem pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym przestępstwa zabójstwa lub umyślnego spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu:

- 1) składa wniosek o ustanowienie pełnomocnika, będącego adwokatem lub radcą prawnym, do wytoczenia powództwa o rentę przez osoby do tego uprawnione, o których mowa w art. 444 § 2 oraz art. 446 § 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2022 r. poz. 1360, 2337 i 2339 oraz z 2023 r. poz. 326), jeżeli osoba uprawniona ze względu na wiek, stan zdrowia lub stan majątkowy nie jest w stanie samodzielnie dochodzić swoich roszczeń lub dochodzenie przez nią tych roszczeń byłoby znacznie utrudnione, a nie ustanowiła będącego adwokatem lub radcą prawnym pełnomocnika z wyboru i nie zachodzi wysokie prawdopodobieństwo istotnego przyczynienia się poszkodowanego lub osoby uprawnionej do zdarzenia, którego dotyczy przedstawiony zarzut;
- 2) może złożyć wniosek, o którym mowa w pkt 1, w przypadku gdy szczególne okoliczności odnoszące się do osoby uprawnionej, inne niż wskazane w pkt 1, uzasadniają konieczność ochrony jej interesów.

§ 5<sup>2</sup>. Przepis § 5<sup>1</sup> stosuje się odpowiednio, jeżeli wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów popełnienia przestępstwa, o którym mowa w tym przepisie, nie jest możliwe z uwagi na stan zdrowia sprawcy lub z powodów, o których mowa w art. 17 § 1 pkt 5, 6, 8 lub 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2022 r. poz. 1375, z późn. zm.).

§ 5<sup>3</sup>. We wniosku, o którym mowa w § 5<sup>1</sup>, należy określić osobę, na rzecz której ma zostać ustanowiony pełnomocnik, oraz wskazać okoliczności uzasadniające ustanowienie pełnomocnika i wytoczenie powództwa na podstawie art. 444 § 2 lub art. 446 § 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny.

§ 5<sup>4</sup>. Sąd uwzględnia wniosek prokuratora, o którym mowa w § 5<sup>1</sup>. Pełnomocnictwo udzielone w tym trybie obejmuje umocowanie jedynie do żądania udzielenia zabezpieczenia w formie miesięcznego świadczenia na zapewnienie środków utrzymania, o którym mowa w art. 753<sup>3</sup> § 1, oraz wytoczenia powództwa, na podstawie art. 444 § 2 lub art. 446 § 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny na rzecz osoby uprawnionej i uczestnictwa w postępowaniach zainicjowanych żądaniem i powództwem. Ten sam pełnomocnik może być umocowany dla więcej niż jednego uprawnionego.

§ 6. Wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego zgłoszony po raz pierwszy w postępowaniu kasacyjnym lub postępowaniu ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia sąd przekazuje do rozpoznania sądowi pierwszej instancji, chyba że uzna wniosek za oczywiście uzasadniony.

#### **Pełnomocnik dla osoby fizycznej**

**Art. 117<sup>1</sup>.** § 1. Osoba fizyczna dołącza do wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego oświadczenie obejmujące szczegółowe dane o swoim stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania. Oświadczenie sporządza się według ustalonego wzoru. Jeżeli wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego składany jest łącznie z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych, osoba fizyczna dołącza tylko jedno oświadczenie.

§ 2. Sąd może odebrać od osoby fizycznej przyrzeczenie o treści: „Świadomy znaczenia mych słów i odpowiedzialności przed prawem zapewniam, że złożone przeze mnie oświadczenie o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania jest prawdziwe i rzetelne”. Przed odebraniem przyrzeczenia poucza się stronę ubiegającą się o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego o treści art. 120 § 4.

§ 3. Wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego złożony przez stronę reprezentowaną przez adwokata lub radcę prawnego bez dołączenia oświadczenia, o którym mowa w § 1, przewodniczący zwraca bez wzywania do uzupełnienia braków.

§ 4. W razie złożenia wniosku ustnie do protokołu, oświadczenie, o którym mowa w § 1, może być złożone także do protokołu.

§ 5. Przepisów § 1–4 nie stosuje się, jeżeli wniosek składa strona, o której mowa w art. 117 § 1.

§ 6. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, wzór oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania, o którym mowa w § 1, a także sposób udostępniania osobom fizycznym wzoru druków tych oświadczeń, mając na względzie umożliwienie stronie złożenia jednego oświadczenia w razie składania wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego wraz z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych i komunikatywność niezbędnych pouczeń dla stron co do sposobu wypełnienia, skutków niezłożenia oraz złożenia nieprawdziwego oświadczenia.

**Oddalenie wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego**

**Art. 117<sup>2</sup>.** § 1. W razie oddalenia wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego strona nie może ponownie domagać się ustanowienia adwokata lub radcy prawnego, powołując się na te same okoliczności, które stanowiły uzasadnienie oddalonego wniosku.

§ 2. Ponowny wniosek, o którym mowa w § 1, jest niedopuszczalny i pozostawia się go w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności. To samo dotyczy pism związanych z jego wniesieniem. O pozostawieniu wniosku i pism związanych z jego wniesieniem zawiadamia się stronę wnoszącą tylko raz – przy złożeniu pierwszego pisma.

**Wyznaczenie adwokata lub radcy prawnego**

**Art. 117<sup>3</sup>.** § 1. O wyznaczenie adwokata lub radcy prawnego sąd zwraca się do właściwej okręgowej rady adwokackiej lub rady okręgowej izby radców prawnych.

§ 2. Właściwa okręgowa rada adwokacka lub rada okręgowej izby radców prawnych, wyznacza adwokata lub radcę prawnego niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie dwóch tygodni, zawiadamiając o tym sąd. W zawiadomieniu właściwa okręgowa rada adwokacka lub rada okręgowej izby radców prawnych wskazuje imię i nazwisko wyznaczonego adwokata lub radcy prawnego oraz jego adres do doręczeń.

§ 3. Jeżeli strona we wniosku wskazała adwokata lub radcę prawnego, właściwa okręgowa rada adwokacka lub rada okręgowej izby radców prawnych, w miarę możliwości i w porozumieniu ze wskazanym adwokatem lub radcą prawnym, wyznaczy adwokata lub radcę prawnego wskazanego przez stronę.

**Skutek ustanowienia pełnomocnika z urzędu**

**Art. 118.** § 1. Ustanowienie adwokata lub radcy prawnego przez sąd jest równoznaczne z udzieleniem pełnomocnictwa procesowego.

§ 2. Adwokat lub radca prawny ustanowiony przez sąd jest obowiązany zastępować stronę w zakresie wynikającym z art. 91, chyba że z postanowienia sądu wynika, iż obowiązek zastępowania strony ustaje wcześniej.

§ 3. Z ważnych przyczyn adwokat lub radca prawny może wnosić o zwolnienie od obowiązku zastępowania strony w procesie. Sąd, zwalniając adwokata lub radcę prawnego, zwraca się jednocześnie do właściwej okręgowej

radę adwokackiej lub rady okręgowej izby radców prawnych o wyznaczenie innego adwokata lub radcy prawnego. Przepis art. 117<sup>3</sup> § 2 stosuje się odpowiednio.

§ 4. Jeżeli adwokat lub radca prawny ustanowiony przez sąd ma podjąć czynności poza siedzibą sądu orzekającego, sąd, na uzasadniony wniosek ustanowionego adwokata lub radcy prawnego, zwróci się w razie potrzeby do właściwej okręgowej rady adwokackiej lub rady okręgowej izby radców prawnych o wyznaczenie adwokata lub radcy prawnego z innej miejscowości. Przepis art. 117<sup>3</sup> § 2 stosuje się odpowiednio.

§ 5. Jeżeli adwokat lub radca prawny ustanowiony przez sąd lub w związku z postępowaniem ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, nie stwierdza podstaw do wniesienia tej skargi lub skargi kasacyjnej, jest obowiązany niezwłocznie zawiadomić na piśmie o tym stronę oraz sąd, nie później niż w terminie dwóch tygodni od dnia doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem albo zawiadomienia go o wyznaczeniu. Do zawiadomienia adwokat lub radca prawny dołącza sporządzoną przez siebie opinię o braku podstaw do wniesienia skargi. Opinia nie jest załączana do akt sprawy i nie jest doręczana stronie przeciwnej.

§ 6. Jeżeli opinia, o której mowa w § 5, nie została sporządzona z zachowaniem zasad należytej staranności, sąd zawiadamia o tym właściwy organ samorządu zawodowego, do którego należy adwokat lub radca prawny. W takim przypadku właściwa okręgowa rada adwokacka lub rada okręgowej izby radców prawnych wyznaczy innego adwokata lub radcę prawnego. Przepis art. 117<sup>3</sup> § 2 stosuje się odpowiednio.

#### **Wygaśnięcie pełnomocnictwa urzędowego, zwolnienie pełnomocnika**

**Art. 119.** Ustanowienie adwokata lub radcy prawnego wygasa ze śmiercią strony, która je uzyskała. Jednakże na zasadzie tego ustanowienia adwokat lub radca prawny strony podejmuje czynności niecierpiące zwłoki.

#### **Dochodzenie w sprawie ustalenia rzeczywistego stanu majątkowego**

**Art. 119<sup>1</sup>.** Sąd może zarządzić stosowne dochodzenie, jeżeli na podstawie okoliczności sprawy lub oświadczeń strony przeciwnej powziął wątpliwości co do rzeczywistego stanu majątkowego strony domagającej się ustanowienia lub zastępowanej przez ustanowionego adwokata lub radcę prawnego.

**Cofnięcie ustanowienia pełnomocnika z urzędu**

**Art. 120. § 1.** Sąd cofnie ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, jeżeli okaże się, że okoliczności, na których podstawie je przyznano, nie istniały lub przestały istnieć.

§ 2. W wypadkach, o których mowa w § 1, strona obowiązana jest uiszczyć wynagrodzenie adwokata lub radcy prawnego dla niej ustanowionego.

§ 3. Ponadto, w wypadku gdy okoliczności, na podstawie których przyznano ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, przestały istnieć, sąd może obciążyć stronę tym obowiązkiem tylko częściowo, stosownie do zmiany, jaka nastąpiła w jej stosunkach.

§ 4. Stronę, która uzyskała ustanowienie adwokata lub radcy prawnego na podstawie podania świadomie nieprawdziwych okoliczności, sąd skazuje na grzywnę, niezależnie od jej obowiązku uiszczenia wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego.

**Art. 121. (*uchylony*)****Koszty pełnomocnika z urzędu**

**Art. 122. § 1.** Adwokat lub radca prawny ustanowiony zgodnie z przepisami niniejszego działu ma prawo – z wyłączeniem strony – ściągnąć sumę należną mu tytułem wynagrodzenia i zwrotu wydatków z kosztów zasądzonych na rzecz tej strony od przeciwnika. Przeciwnik nie może czynić żadnych potrąceń, z wyjątkiem kosztów nawzajem mu przyznanych od strony korzystającej z pomocy prawnej z urzędu.

§ 2. Na kosztach, przypadających od przeciwnika strony korzystającej z pomocy prawnej z urzędu, należności adwokata lub radcy prawnego ustanowionego według przepisów poprzedzających przysługuje pierwszeństwo przed roszczeniami osób trzecich.

**Postanowienia w przedmiocie ustanowienia pełnomocnika z urzędu**

**Art. 123. § 1.** Postanowienia, o których mowa w niniejszym dziale, doręcza się tylko stronie, która złożyła wniosek o ustanowienie dla niej adwokata lub radcy prawnego.

§ 2. Postanowienie o ustanowieniu albo odmowie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego może wydać także referendarz sądowy.

**Wpływ wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu na tok sprawy**

**Art. 124. § 1.** Zgłoszenie wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, jak również wniesienie środka odwoławczego od odmowy ich ustanowienia nie wstrzymuje biegu toczącego się postępowania, chyba że chodzi o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego dla powoda na skutek wniosku zgłoszonego w pozwie lub przed wytoczeniem powództwa. Sąd może jednak wstrzymać rozpoznanie sprawy aż do prawomocnego rozstrzygnięcia wniosku i w związku z tym nie wyznaczać rozprawy, a wyznaczoną rozprawę odwołać lub odroczyć.

§ 2. W razie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego na wniosek zgłoszony przed upływem terminu do wniesienia zażalenia, dla którego sporządzenia ustawa wymaga zastępstwa prawnego przez adwokata lub radcę prawnego, sąd doręcza ustanowionemu adwokatowi lub radcy prawnemu odpis postanowienia z urzędu, a termin do wniesienia zażalenia na postanowienie biegnie od dnia jego doręczenia pełnomocnikowi. Jeżeli strona prawidłowo zażądała doręczenia postanowienia z uzasadnieniem, odpis postanowienia doręcza się pełnomocnikowi z uzasadnieniem.

§ 3. W razie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego na wniosek zgłoszony przed upływem terminu do wniesienia skargi kasacyjnej przez stronę, która prawidłowo zażądała doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem, sąd doręcza ustanowionemu adwokatowi lub radcy prawnemu orzeczenie z uzasadnieniem z urzędu, a termin do wniesienia skargi kasacyjnej biegnie od dnia doręczenia pełnomocnikowi orzeczenia z uzasadnieniem.

§ 4. W razie oddalenia wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, zgłoszonego w przypadkach, o których mowa w § 2 lub § 3, termin do wniesienia środka zaskarżenia biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia, a jeżeli postanowienie zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia. Jeżeli jednak strona wniosła zażalenie w przepisany termin, termin do złożenia środka zaskarżenia biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia oddalającego zażalenie, a jeżeli postanowienie sądu drugiej instancji zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia.

§ 5. Ponowny wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, oparty na tych samych okolicznościach, nie ma wpływu na bieg terminu do wniesienia środka zaskarżenia.

## TYTUŁ VI POSTĘPOWANIE

### DZIAŁ I

### Przepisy ogólne o czynnościach procesowych

#### Rozdział 1

#### Pisma procesowe

##### **Pisma procesowe – sposób wnoszenia**

**Art. 125.** § 1. Pisma procesowe obejmują wnioski i oświadczenia stron składane poza rozprawą.

§ 2. Jeżeli przepis szczególny tak stanowi, pisma procesowe wnosi się na urzędowych formularzach.

§ 2<sup>1</sup>. Jeżeli przepis szczególny tak stanowi albo dokonano wyboru wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, pisma procesowe w tej sprawie wnosi się wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Pisma niewniesione za pośrednictwem systemu teleinformatycznego nie wywołują skutków prawnych, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu, o czym sąd poucza wnoszącego pismo.

§ 2<sup>1a</sup>. Dokonanie wyboru wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego oraz dalsze wnoszenie tych pism za pośrednictwem tego systemu jest dopuszczalne, jeżeli z przyczyn technicznych, leżących po stronie sądu, jest to możliwe.

§ 2<sup>2</sup>. W przypadku niewniesienia pisma za pośrednictwem systemu teleinformatycznego przewodniczący zawiadamia wnoszącego pismo o bezskuteczności czynności.

§ 2<sup>3</sup>. Jeżeli z przyczyn technicznych leżących po stronie sądu nie jest możliwe wniesienie pisma za pośrednictwem systemu teleinformatycznego w wymaganym terminie, stosuje się przepisy art. 168–172.

§ 2<sup>4</sup>. Oświadczenie o wyborze lub rezygnacji z wyboru wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego składa się za pośrednictwem tego systemu. Oświadczenie to jest wiążące tylko w stosunku do osoby, która je złożyła.

§ 3. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, wzory i sposób udostępniania stronom urzędowych formularzy, o których mowa w § 2, odpowiadających wymaganiom przewidzianym dla pism procesowych, szczególnym wymaganiom postępowania, w którym mają być stosowane, oraz zawierających niezbędne pouczenia dla stron, co do sposobu ich wypełniania, wnoszenia i skutków niedostosowania pisma do tych wymagań, uwzględniając, że urzędowe formularze powinny być udostępniane w siedzibach sądów oraz bezpłatnie w sieci Internet w formie pozwalającej na dogodną edycję treści formularza.

§ 3<sup>1</sup>. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw informatyzacji określi, w drodze rozporządzenia, sposób wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, mając na względzie skuteczność wnoszenia pism, szczególne wymagania postępowań obsługiwanych przez ten system oraz ochronę praw osób wnoszących pisma.

#### § 4. (uchylony)

§ 5. <sup>8</sup> *Jeżeli warunki techniczne i organizacyjne sądu to umożliwiają, pisma procesowe można wnosić także na adres do doręczeń elektronicznych sądu, o którym mowa w art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 18 listopada 2020 r. o doręczeniach elektronicznych (Dz. U. poz. 2320).*

### Ogólne warunki pism procesowych

**Art. 126. § 1.** Każde pismo procesowe powinno zawierać:

- 1) oznaczenie sądu, do którego jest skierowane;
- 2) imiona i nazwiska lub nazwy stron, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników;
- 3) oznaczenie rodzaju pisma;
- 4) osnovę wniosku lub oświadczenia;
- 5) w przypadku gdy jest to konieczne do rozstrzygnięcia co do wniosku lub oświadczenia – wskazanie faktów, na których strona opiera swój wniosek lub oświadczenie, oraz wskazanie dowodu na wykazanie każdego z tych faktów;

---

<sup>8</sup> Art. 125 § 5 dodany przez art. 63 pkt 1 ustawy z 18 listopada 2020 r. (Dz.U. poz. 2320) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1 stycznia 2025 r.

- 6) podpis strony albo jej przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika;
- 7) wymienienie załączników.

§ 1<sup>1</sup>. Do pisma procesowego dołącza się załączniki wymienione w tym piśmie.

§ 2. Gdy pismo procesowe jest pierwszym pismem w sprawie, powinno ponadto zawierać oznaczenie przedmiotu sporu oraz:

- 1) oznaczenie miejsca zamieszkania lub siedziby i adresu stron albo, w przypadku gdy strona jest przedsiębiorcą wpisanym do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej – adres do doręczeń wpisany do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej,
- 1<sup>1</sup>) oznaczenie miejsca zamieszkania lub siedziby i adresy przedstawicieli ustawowych i pełnomocników stron,
- 2) numer Powszechnego Elektronicznego Systemu Ewidencji Ludności (PESEL) lub numer identyfikacji podatkowej (NIP) powoda będącego osobą fizyczną, jeżeli jest on obowiązany do jego posiadania lub posiada go nie mając takiego obowiązku lub
- 3) numer w Krajowym Rejestrze Sądowym, a w przypadku jego braku – numer w innym właściwym rejestrze, ewidencji lub NIP powoda niebędącego osobą fizyczną, który nie ma obowiązku wpisu we właściwym rejestrze lub ewidencji, jeżeli jest on obowiązany do jego posiadania.

§ 2<sup>1</sup>. Dalsze pisma procesowe, poza elementami określonymi w § 1, powinny zawierać sygnaturę akt.

§ 3. Do pisma należy dołączyć pełnomocnictwo albo uwierzytelniony odpis pełnomocnictwa, jeżeli pismo wnosi pełnomocnik, który wcześniej nie złożył pełnomocnictwa. Jeżeli pełnomocnik dokonał wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, uwierzytelniony odpis pełnomocnictwa wnosi się za pośrednictwem tego systemu.

§ 3<sup>1</sup>. Przepisu § 3 nie stosuje się do pism wnoszonych w elektronicznym postępowaniu upominawczym.

§ 4. Za stronę, która nie może się podpisać, podpisuje pismo osoba przez nią upoważniona, z wymienieniem przyczyny, dla której strona sama się nie podpisała.

§ 5. Pismo procesowe wniesione za pośrednictwem systemu teleinformatycznego opatruje się kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym.

§ 6. (*uchylony*)

#### **Obowiązek podania wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu zaskarżenia**

**Art. 126<sup>1</sup>.** § 1. W każdym piśmie należy podać wartość przedmiotu sporu lub wartość przedmiotu zaskarżenia, jeżeli od tej wartości zależy właściwość rzeczowa sądu, wysokość opłaty lub dopuszczalność środka odwoławczego, a przedmiotem sprawy nie jest oznaczona kwota pieniężna.

§ 2. Pisma dotyczące części przedmiotu sporu lub zaskarżenia podlegają opłacie tylko w stosunku do wartości tej części.

§ 3. Wartości przedmiotu sporu lub zaskarżenia podaje się w złotych, zaokrąglając w górę do pełnego złotego.

#### **Żądanie należnej opłaty**

**Art. 126<sup>2</sup>.** § 1. Sąd nie podejmie żadnej czynności na skutek pisma, od którego nie została uiszczona należna opłata.

§ 2. Nie żąda się opłaty od pisma, jeżeli już z jego treści wynika, że podlega ono odrzuceniu.

#### **Pisma przygotowawcze**

**Art. 127.** § 1. W piśmie procesowym mającym na celu przygotowanie sprawy do rozstrzygnięcia (pismo przygotowawcze) strona powinna zwięźle podać stan sprawy, wyszczególnić, które fakty przyznaje, a którym zaprzecza, oraz wypowiedzieć się co do twierdzeń i dowodów zgłoszonych przez stronę przeciwną.

§ 2. W piśmie przygotowawczym strona może także wskazać podstawy prawne swoich żądań lub wniosków.

#### **Obowiązek dołączenia odpisów i załączników**

**Art. 128.** § 1. Do pisma procesowego należy dołączyć jego odpisy i odpisy załączników dla doręczenia ich uczestniczącym w sprawie osobom, a ponadto, jeżeli w sądzie nie złożono załączników w oryginale, po jednym odpisie każdego załącznika do akt sądowych.

§ 2. Do pisma procesowego wnoszonego za pośrednictwem systemu teleinformatycznego dołącza się poświadczony elektronicznie odpisy załączników.

**Elementy pisma wnoszonego przez stronę zastępowaną przez profesjonalnego pełnomocnika**

**Art. 128<sup>1</sup>.** Pismo wnoszone przez stronę zastępowaną przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej powinno zawierać wyraźnie wyodrębnione oświadczenia, twierdzenia oraz wnioski, w tym wnioski dowodowe. Jeżeli pismo zawiera uzasadnienie, wnioski dowodowe, zgłoszone tylko w tym uzasadnieniu, nie wywołują skutków, jakie ustawa wiąże ze zgłoszeniem ich przez stronę.

**Oryginał dokumentu; uwierzytelnianie dokumentów**

**Art. 129. § 1.** Strona powołująca się w piśmie na dokument obowiązana jest na żądanie przeciwnika złożyć oryginał dokumentu w sądzie jeszcze przed rozprawą.

§ 2. Zamiast oryginału dokumentu strona może złożyć odpis dokumentu, jeżeli jego zgodność z oryginałem została poświadczona przez notariusza albo przez występującego w sprawie pełnomocnika strony będącego adwokatem, radcą prawnym, rzecznikiem patentowym lub radcą Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 2<sup>1</sup>. Elektroniczne poświadczenie odpisu dokumentu przez występującego w sprawie pełnomocnika strony będącego adwokatem, radcą prawnym, rzecznikiem patentowym lub radcą Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej następuje z chwilą wprowadzenia przez tego pełnomocnika dokumentu do systemu teleinformatycznego.

§ 3. Zawarte w odpisie dokumentu poświadczenie zgodności z oryginałem przez występującego w sprawie pełnomocnika strony będącego adwokatem, radcą prawnym, rzecznikiem patentowym lub radcą Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej ma charakter dokumentu urzędowego.

§ 4. Jeżeli jest to uzasadnione okolicznościami sprawy, sąd, na wniosek strony albo z urzędu, zażąda od strony składającej odpis dokumentu, o którym mowa w § 2, przedłożenia oryginału tego dokumentu.

§ 5. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, formaty, w jakich odpisy pism, dokumentów i pełnomocnictw mogą być poświadczane

elektronicznie, mając na względzie minimalne wymagania dla rejestrów publicznych i wymiany informacji w postaci elektronicznej.

#### **Uzupełnienie braków formalnych; zwrot pisma**

**Art. 130. § 1.** Jeżeli pismo procesowe nie może otrzymać prawidłowego biegu wskutek niezachowania warunków formalnych lub jeżeli od pisma nie uiszczono należnej opłaty, przewodniczący wzywa stronę, pod rygorem zwrócenia pisma, do poprawienia, uzupełnienia lub opłacenia go w terminie tygodniowym. Mylne oznaczenie pisma procesowego lub inne oczywiste niedokładności nie stanowią przeszkody do nadania pismu biegu i rozpoznania go w trybie właściwym.

§ 1<sup>1</sup>. Jeżeli pismo wniosła osoba zamieszkała lub mająca siedzibę za granicą, która nie ma w kraju przedstawiciela, przewodniczący wyznacza termin do poprawienia lub uzupełnienia pisma albo uiszczenia opłaty nie krótszy niż miesiąc, przy czym gdyby doręczenie wezwania miało mieć miejsce poza terytorium Unii Europejskiej, oznacza się termin nie krótszy niż trzy miesiące.

§ 2. Po bezskutecznym upływie terminu przewodniczący zwraca pismo stronie. Pismo zwrócone nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma procesowego do sądu.

§ 3. Pismo poprawione lub uzupełnione w terminie wywołuje skutki od chwili jego wniesienia.

§ 4. Zarządzenie przewodniczącego o zwrocie pozwu doręcza się tylko powodowi.

§ 5. Pisma procesowe sporządzone z naruszeniem art. 87<sup>1</sup> podlegają zwrotowi bez wzywania do usunięcia braków, chyba że ustawa stanowi inaczej.

§ 6. Jeżeli przepis szczególnie przewiduje, że pismo może być wniesione wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, pismo wnosi się wraz z opłatą. Pismo wniesione bez opłaty nie wywołuje skutków, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu, o czym sąd poucza wnoszącego pismo. W razie jednoczesnego wniesienia za pośrednictwem systemu teleinformatycznego więcej niż jednego pisma podlegającego opłacie żadne z tych pism nie wywołuje skutków, jakie ustawa wiąże z wniesieniem pisma do sądu, jeżeli nie uiszczono opłaty w wysokości sumy opłat należnych od wszystkich pism.

§ 7. W przypadku wniesienia pisma podlegającego opłacie z naruszeniem § 6 przewodniczący zawiadamia wnoszącego pismo o bezskuteczności czynności.

§ 8. Przepisów § 6 i 7 nie stosuje się, jeżeli wnoszący pismo jest zwolniony z mocy prawa od kosztów sądowych w zakresie opłaty sądowej należnej od tego pisma, a także w razie zwolnienia od tych kosztów przyznanego przez sąd lub w razie zgłoszenia wniosku o takie zwolnienie.

#### **Braki pism wnoszonych na urzędowych formularzach lub informatycznych nośnikach danych**

##### **Art. 130<sup>1</sup>. § 1. (*utracił moc*)**

§ 1<sup>1</sup>. Jeżeli pismo procesowe, które powinno być wniesione na urzędowym formularzu, nie zostało wniesione na takim formularzu lub nie może otrzymać prawidłowego biegu na skutek niezachowania innych warunków formalnych, przewodniczący wzywa stronę do jego poprawienia lub uzupełnienia w terminie tygodniowym, przysyłając złożone pismo. Wezwanie powinno wskazywać wszystkie braki pisma oraz zawierać pouczenie o treści § 2.

§ 2. W razie bezskutecznego upływu terminu lub ponownego złożenia pisma dotkniętego brakami przewodniczący zarządza zwrot pisma. Sprzeciw od wyroku zaocznego, zarzuty od nakazu zapłaty oraz sprzeciw od nakazu zapłaty sąd odrzuca.

##### **§ 3–4. (*uchylone*)**

#### **Zwrot pisma bez wezwania do usunięcia jego braków**

**Art. 130<sup>1a</sup>. § 1.** Jeżeli pismo procesowe wniesione przez adwokata, radcę prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Rzeczypospolitej Polskiej nie może otrzymać prawidłowego biegu wskutek niezachowania warunków formalnych, przewodniczący zwraca pismo bez wezwania do jego poprawienia lub uzupełnienia. Mylne oznaczenie pisma procesowego lub inne oczywiste niedokładności nie stanowią przeszkody do nadania pismu biegu i rozpoznania go w trybie właściwym.

§ 2. W zarządzeniu o zwrocie pisma wskazuje się braki, które stanowią podstawę zwrotu.

§ 3. W terminie tygodnia od dnia doręczenia zarządzenia o zwrocie pisma strona może je wnieść ponownie. Jeżeli pismo to nie jest dotknięte brakami, wywołuje skutek od daty pierwotnego wniesienia. Skutek ten nie następuje w przypadku kolejnego zwrotu pisma, chyba że zwrot nastąpił na skutek braków uprzednio niewskazanych.

§ 4. (*uchylony*)**Zwrot pisma bez wezwania do uiszczenia opłaty**

**Art. 130<sup>2</sup>.** § 1. Pismo wniesione przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego, które nie zostało należycie opłacone, przewodniczący zwraca bez wezwania o uiszczenie opłaty, jeżeli pismo podlega opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu.

§ 2. W terminie tygodniowym od dnia doręczenia zarządzenia o zwrocie pisma z przyczyn określonych w § 1 strona może uiścić brakującą opłatę. Jeżeli opłata została wniesiona we właściwej wysokości, pismo wywołuje skutek od daty pierwotnego wniesienia. Skutek taki nie następuje w razie kolejnego zwrotu pisma z tej samej przyczyny.

§ 3–4. (*uchylone*)

§ 5. Przepisu § 1 nie stosuje się, gdy obowiązek uiszczenia opłaty stosunkowej powstał na skutek sprawdzenia przez sąd wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu lub zaskarżenia.

**Obowiązek uiszczenia lub uzupełnienia opłaty w toku postępowania**

**Art. 130<sup>3</sup>.** § 1. Przepisy art. 126<sup>1</sup>, art. 126<sup>2</sup>, art. 130 § 1 i § 1<sup>1</sup>, art. 130<sup>2</sup> stosuje się odpowiednio, gdy przed wysłaniem odpisu pisma innym stronom, a w braku takich stron – przed wysłaniem zawiadomienia o terminie posiedzenia, powstał obowiązek uiszczenia lub uzupełnienia opłaty na skutek ustalenia przez sąd wyższej wartości przedmiotu sporu, cofnięcia zwolnienia od kosztów sądowych albo uchylenia kurateli.

§ 2. Jeżeli obowiązek uiszczenia lub uzupełnienia opłaty powstał z innych przyczyn niż wymienione w § 1 albo po wysłaniu odpisu pisma innym stronom, a w przypadku braku takich stron – po wysłaniu zawiadomienia o terminie posiedzenia, przewodniczący wzywa zobowiązanego do uiszczenia należnej opłaty w terminie tygodnia. W przypadku bezskutecznego upływu terminu sąd prowadzi sprawę bez wstrzymywania biegu postępowania, a o obowiązku uiszczenia opłaty orzeka w orzeczeniu kończącym sprawę w instancji, stosując odpowiednio zasady obowiązujące przy zwrocie kosztów procesu.

§ 3. Jeżeli zobowiązany mieszka lub ma siedzibę za granicą i nie ma w kraju przedstawiciela, termin, o którym mowa w § 2, wynosi miesiąc, przy

czym gdyby doręczenie wezwania miało mieć miejsce poza terytorium Unii Europejskiej, oznacza się termin nie krótszy niż trzy miesiące.

#### **Zaliczka na poczet wydatków w sprawach cywilnych**

**Art. 130<sup>4</sup>.** § 1. Strona, która wnosi o podjęcie czynności połączonej z wydatkami, obowiązana jest uiścić zaliczkę na ich pokrycie w wysokości i terminie oznaczonym przez sąd. Jeżeli więcej niż jedna strona wnosi o podjęcie czynności, sąd zobowiązuje każdą stronę, która z czynności wywodzi skutki prawne, do uiszczenia zaliczki w równych częściach lub w innym stosunku według swego uznania.

§ 2. Przewodniczący wzywa stronę zobowiązaną do wniesienia zaliczki, aby w wyznaczonym terminie nie dłuższym niż dwa tygodnie zapłaciła oznaczoną kwotę. Jeżeli strona zobowiązana mieszka lub ma siedzibę za granicą i nie ma w kraju przedstawiciela, termin, o którym mowa w § 1, wynosi miesiąc, przy czym gdyby doręczenie wezwania miało mieć miejsce poza terytorium Unii Europejskiej, oznacza się termin nie krótszy niż trzy miesiące.

§ 3. Jeżeli okazuje się, że przewidywane lub rzeczywiste wydatki są większe od wniesionej zaliczki, przewodniczący wzywa o jej uzupełnienie w trybie określonym w § 2.

§ 4. Sąd podejmie czynność połączoną z wydatkami, jeżeli zaliczka zostanie uiszczona w oznaczonej wysokości.

§ 5. W razie nieuiszczenia zaliczki sąd pominie czynność połączoną z wydatkami.

#### **Udział referendarza**

**Art. 130<sup>5</sup>.** W przypadkach, o których mowa w art. 125 oraz art. 130–130<sup>4</sup>, czynności przewodniczącego może wykonywać referendarz sądowy.

## **Rozdział 2 Doręczenia**

#### **Doręczenia w postępowaniu cywilnym; doręczenia przez policję lub Żandarmerię Wojskową**

**Art. 131.** § 1. Sąd dokonuje doręczeń przez operatora pocztowego w rozumieniu ustawy z dnia 23 listopada 2012 r. – Prawo pocztowe (Dz. U. z 2022 r.

poz. 896, 1933 i 2042), osoby zatrudnione w sądzie, lub sądową służbę doręczeniową. Sąd może również dokonywać doręczeń za pośrednictwem komornika w sposób określony w ustawie z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (Dz. U. z 2023 r. poz. 590 i 614).

§ 1<sup>1</sup>. W wypadkach wskazanych w ustawie sąd może dokonać doręczeń przez Policję lub Żandarmerię Wojskową.

§ 2. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw łączności określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowy tryb i sposób doręczania pism sądowych przez podmioty, o których mowa w § 1 zdanie pierwsze, mając na uwadze konieczność zapewnienia sprawnego toku postępowania, a także realizacji gwarancji procesowych jego uczestników, ochronę praw osób, którym pisma są doręczane, oraz ochronę ich danych osobowych.

§ 3. Minister Sprawiedliwości, na uzasadniony wniosek prezesa sądu, w drodze zarządzenia, tworzy i znosi w tym sądzie sądową służbę doręczeniową.

§ 4. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, warunki organizacji oraz strukturę sądowej służby doręczeniowej, mając na względzie wielkość sądu, koszty oraz zapewnienie skuteczności doręczeń i zachowanie wymogów postępowania sądowego.

### **Doręczenie elektroniczne**

**Art. 131<sup>1</sup>.** § 1. Sąd dokonuje doręczeń za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (doręczenie elektroniczne), jeżeli adresat wniósł pismo za pośrednictwem systemu teleinformatycznego albo dokonał wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego.

§ 2. W przypadku doręczenia elektronicznego pismo uznaje się za doręczone w chwili wskazanej w elektronicznym potwierdzeniu odbioru korespondencji. Przepisu art. 134 § 1 nie stosuje się. W przypadku braku takiego potwierdzenia doręczenie elektroniczne uznaje się za skuteczne po upływie 14 dni od daty umieszczenia pisma w systemie teleinformatycznym.

§ 2<sup>1</sup>. Adresat, który dokonał wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, może zrezygnować z doręczenia elektronicznego.

§ 3. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw informatyzacji określi, w drodze rozporządzenia, tryb i sposób dokonywania doręczeń elektronicznych, mając na względzie zapewnienie skuteczności doręczeń oraz ochronę praw osób, którym pisma są doręczane.

**Doręczenie poprzez umieszczenie treści pisma sądowego w portalu informacyjnym**

**Art. 131<sup>1a</sup>.**<sup>10</sup> § 1. W razie niemożności doręczenia za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, sąd doręcza adwokatowi, radcy prawnemu, rzecznikowi patentowemu, prokuratorowi, organowi emerytalnemu określone-  
mu przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych oraz Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej pisma sądowe, wyłącznie poprzez umieszczenie ich treści w portalu informacyjnym w sposób umożliwiający uzyskanie przez odbiorcę dokumentu potwierdzającego doręczenie. Nie dotyczy to pism, które podlegają doręczeniu wraz z odpisami pism procesowych stron lub innymi dokumentami nie pochodzącymi od sądu, chyba że sąd dysponuje ich kopią utrwaloną w postaci elektronicznej.

§ 2. W przypadku, o którym mowa w § 1, pismo uznaje się za doręczone w chwili wskazanej w dokumencie potwierdzającym doręczenie. Przepisu art. 134 § 1 nie stosuje się. W przypadku braku dokumentu potwierdzającego doręczenie, doręczenie uznaje się za skuteczne po upływie 14 dni od dnia umieszczenia treści pisma w portalu informacyjnym w sposób, o którym mowa w § 1 zdanie pierwsze.

§ 3. Przewodniczący zarządza odstąpienie od doręczenia pisma za pośrednictwem portalu informacyjnego, jeżeli dokonanie doręczenia w taki sposób jest niemożliwe ze względu na charakter pisma, w szczególności jeżeli zachodzi potrzeba wydania stronie uwierzytelnionego odpisu orzeczenia lub tytułu wykonawczego.

§ 4. Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw informatyzacji określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowy tryb i sposób doręczania pism sądowych za pośrednictwem portalu informacyjnego, jak również elektroniczną postać, w której pisma te są doręczane, mając na uwadze konieczność zapewnienia sprawnego toku postępowania, a także realizacji gwarancji procesowych jego uczestników.

---

<sup>10</sup> Art. 131<sup>1a</sup> dodany przez art. 1 pkt 2 ustawy z 7 lipca 2023 r. (Dz.U. poz. 1860) zmieniającej nin. ustawę z dniem 14 marca 2024 r.

**Doręczenia na adres do doręczeń elektronicznych**

**Art. 131<sup>2</sup>.** <sup>10</sup> § 1. Jeżeli warunki techniczne i organizacyjne sądu to umożliwiają, doręczeń dokonuje się na adres do doręczeń elektronicznych, o którym mowa w art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 18 listopada 2020 r. o doręczeniach elektronicznych, wpisany do bazy adresów elektronicznych, o której mowa w art. 25 tej ustawy, a w przypadku braku takiego adresu – na adres do doręczeń elektronicznych powiązany z kwalifikowaną usługą rejestrowanego doręczenia elektronicznego, z którego adresat wniósł pismo.

§ 2. Doręczenia, o którym mowa w § 1, można dokonać wobec strony będącej osobą fizyczną tylko wtedy, gdy wniosła ona pismo z adresu do doręczeń elektronicznych albo wskazała ten adres jako adres do doręczeń. Nie dotyczy to doręczeń dla przedsiębiorców wpisanych do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej.

**Doręczenia między pełnomocnikami profesjonalnymi**

**Art. 132.** § 1. W toku sprawy adwokat, radca prawny, rzecznik patentowy oraz Prokuratoria Generalna Rzeczypospolitej Polskiej doręczają sobie nawzajem bezpośrednio odpisy pism procesowych z załącznikami. W treści pisma procesowego wniesionego do sądu zamieszcza się oświadczenie o doręczeniu odpisu pisma drugiej stronie albo o jego nadaniu za pośrednictwem operatora, o którym mowa w art. 165 § 2. Pismo niezawierające powyższego oświadczenia podlega zwrotowi bez wzywania do usunięcia tego braku.

§ 1<sup>1</sup>. Przepis § 1 nie dotyczy wniesienia pozwu wzajemnego, apelacji, skargi kasacyjnej, zażalenia, sprzeciwu od wyroku zaocznego, sprzeciwu od nakazu zapłaty, zarzutów od nakazu zapłaty, wniosku o zabezpieczenie powództwa, skargi o wznowienie postępowania, skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia i skargi na orzeczenia referendarza sądownego, które należy złożyć w sądzie z odpisami dla strony przeciwnej.

§ 1<sup>2</sup>. Przepis § 1 nie dotyczy pism wnoszonych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, podlegających doręczeniu adwokatowi, radcy prawnemu, rzecznikowi patentowemu lub Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej,

---

<sup>10</sup> Art. 131<sup>2</sup> dodany przez art. 63 pkt 2 ustawy z 18 listopada 2020 r. (Dz.U. poz. 2320) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1 stycznia 2025 r.

którzy dokonali wyboru wnoszenia pism za pośrednictwem systemu teleinformatycznego i nie zrezygnowali z doręczenia elektronicznego.

§ 1<sup>3</sup>. Pisma procesowe z załącznikami, z wyłączeniem pism wymienionych w § 1<sup>1</sup>, adwokat, radca prawny, rzecznik patentowy oraz Prokuratura Generalna Rzeczypospolitej Polskiej doręczają sobie nawzajem bezpośrednio wyłącznie w postaci elektronicznej, jeżeli złożą sądowi zgodne oświadczenia odpowiedniej treści i podadzą do wiadomości sądu używane do tego dane kontaktowe, w szczególności adres poczty elektronicznej lub numer faksu. Oświadczenia nie podlegają odwołaniu, a zastrzeżenia warunku lub terminu uważa się za nieistniejące. Na zgodny wniosek stron lub w innych uzasadnionych przypadkach sąd zarządza odstąpienie od takiego sposobu doręczania.

§ 2. Doręczenie adresatowi może nastąpić także przez wręczenie mu pisma bezpośrednio w sekretariacie sądu.

#### Sposoby doręczeń

**Art. 133.** § 1. Jeżeli stroną jest osoba fizyczna, doręczenia dokonuje się jej osobiście, a gdy nie ma ona zdolności procesowej – jej przedstawicielowi ustawowemu.

§ 2. Pisma procesowe lub orzeczenia dla osoby prawnej, jak również dla organizacji, która nie ma osobowości prawnej, doręcza się organowi uprawnionemu do reprezentowania ich przed sądem lub do rąk pracownika upoważnionego do odbioru pism.

§ 2<sup>1</sup>. Pisma procesowe lub orzeczenia dla przedsiębiorcy wpisanego do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej doręcza się na adres do doręczeń udostępniony w tej ewidencji, chyba że przedsiębiorca wskazał inny adres do doręczeń.

§ 2<sup>2</sup>. Pisma procesowe lub orzeczenia dla przedsiębiorcy wpisanego do rejestru sądowego doręcza się na adres udostępniony w tym rejestrze, chyba że przedsiębiorca wskazał inny adres do doręczeń. Jeżeli ostatni udostępniony adres został wykreślony jako niezgodny z rzeczywistym stanem rzeczy i nie zgłoszono wniosku o wpis nowego adresu, który podlegałby udostępnieniu, adres wykreślony jest uważany za adres udostępniony w rejestrze.

§ 2a–2b. (*uchylone*)

§ 2<sup>3</sup>. Pisma procesowe lub orzeczenia dla osób reprezentujących podmiot wpisany do Krajowego Rejestru Sądowego, likwidatorów, prokurentów,